

Landskap: Småland Upptecknat av: Johan Nilsson,

Härad: Allbo, Kinnevald, Sunnerbo Adress: Opparyd, Grimslöv.

Socken: V. Torsås, Härlunda, Urshult, Berättat av: Olika personer, angivna
Pjätteryd. inne i samlingen.

Uppteckningsår: 1932. Född år i

sid.

Uppteckningen rör

Petter Jonsson, - skämtare, - kvacksalvare.....	
Kloka Anna o. hur hon fick sin klokskap.....	1.
Kloka Anna botar lyte.....	2.
Kloka Anna utpekar var det försvunna barnet finns	2.
Barnsängsplågorna voro ställda på mannen, - hur han botades.....	3-4.
Sätta fast tjuvar.....	4-6, 15-16.
Folkaben från kyrkogården hindrar tjuven att fly	6.
Trollkärningen vävde en altarduk.....	6-7.
Trollgubben, som ej ville vara med på barnsölet för att trumpetaren(åskan) skulle komma.....	7-8.
Sankte Per och Bröder Lustig.....	9.
Handelsresor.....	10-12
Sven i Stockhyttan, stark man.....	12-13
Fiskpriser.....	13.
Tjuv kom tillbaka med det stulna.....	13-14.

83
84 sid.

Tjuvmjölkning.....	14.
Skjuta över den som blev hastigt sjuk.....	14.
Kyrkogårdsben vid trolleri.....	14.
Stanna eld.....	14.
Tillrättaskaffa tjuvgods.....	15. 25-26, 38
Svartkonstbok.....	16. 37-38, 60-61.
"Sven-Dansare" stal från de rika och gav de fattiga.....	16-17.
Petter Jonsson lurade länsmannen i rävsaxen....	18.
Förvända synen på folk.....	18-19.
Smida ut ögonen på folk.....	20. 50-51
Sålt sig till Fan.....	20-21. 27-33, 36, 42-46
Älvaleken	21.
Lantmätare som går igen.....	24.
Personer födda med segerhuva.....	24-25.
Lyse synes där någon dött.....	25.
Döva eld med kvinnomjolk.....	25.
Stämma blod.....	26.
Barndop.....	27.
Folkaben vid fiske.....	28.
Paddor.....	28.
Skator.....	28-29.
Visa från Härlunda.....	33-34.

Sven på Karholmen, - en anlitad kvacksalvare....	36-37.
"Hopa-Katrina", - spådde m.m.....	39-42.
Läsa bort vägglöss.....	39-40.
Kokte vit orm o. doppade ett finger i det , - blev klok.....	41.
Möte med vargar och hur man räddade sig.....	46-49.
Årsgång.....	49.
"Tolls Jonas", fiskare. kunde medelst människo- ben hålla fisktjuven kvar vid nätet.....	51-52.
Då pesten härjade såg man två barn leka med bröd i en "stätta".....	53-54.
Då pesten graserade fick man se 2 barn komma sjungande en vemodig melodi.....	54-55.
"Järenmåla-Massen".....	55.
"Björna-Nissen", jägare, träffar en trollapp,- jaktlycka.....	56-58.
Jägare sköt mjölkhare.....	58-59.
Skam drog tröskeverket.....	59-60.
Mana ner döda, - pysslingar.....	61-62.
"Palma-Håkan", som förläst sig i svartkonst bo- tades.....	62-63.
Väckelsepredikant Elving läser svart själ vit...	63.
Rackarna begrov gumma, som tog livet av sig.....	63-64.
Nedgrävd skatt.....	64.
Piga harvade med näcken.....	64-65.

Vit orm kokas för att erhålla klokskap.....	65.
Ställa barnsängsplågor på karlar.....	65.
Frimurare.....	65-66.
En gammal soldats samvetskval på dödsbädden..	66-72.
Om en skollärare och dennes leverne och hur man drev med honom.....	72-75.
"Professorn i Jämshög" , -svartkonstkunnig, botade sjuka m .m.....	76-77.
"Kloka Anna.".....	77-78.
Gården sjönk, där två syskon blevo vigda vid varandra.....	78-79.
Om barn, som tidigt fingo försörja sig själva.	80-82.
Mångkunnig man.....	82-83.

Till/

Kronobergs Läns Hembygdsförbund, Växjö.

Har härmed nöjet sända mellan 200-300 sidor uppteckningar, som jag på relativt kort tid nedskrivit. Då ämnet erbjuder oerhört mycket av intresse, skulle jag önskat, att min ekonomi hade tillåtit mig ägna några månader uteslutande för folkminnesuppteckningar åt Hembygdsförbundet. Jag hade då utan tvivel kunnat åstadkomma mångdubbelt mera, än vad jag nu får låta mig nöja med-.

Under mitt kringflackande liv som skogsplantör, desinfektör, målare, snickare, lantarbetare, kommunalman och ledamot av en mängd föreningar m.m., har jag alltid kommit i intim och livlig beröring med en stor mängd människor och förhållande, som det vore frestande att beskriva-

Jag beklagar fortfarande, att det är allt för litet av våra gamla, värdefulla folkminnen, som i tid bliva räddade undan

glömskan. En sådan person som brännvinsbrännaren Johan Petter-son i Torsås' Östergård t.ex. beskriver jag inte alls, därför att det är ett alltför vidlyftigt kapitel att ens vidröra. Om honom borde skrivas en stor bok i stil med "Bergorådet på Lessebo." I samband därmed skulle "livet i Torsås by under gångna tider" behandlas. Jag kan knappast tänka mig något mera intressant än detta problem. Den, som kanske bättre än någon annan nu levande känner till Torsås by i forntid och nutid, är min gode vän 70-årige lantbrukaren Joh. Nilsson, Thorsås Sjögård.

Om präster i pastoratet under gångna tider vore mycket att säga, ävenså om den originelle och brutale kantorn Teorin, om, de många, stolta och hänsynslösa medlemmarna av den nu inom socknen utdöda släkten Boring, befallningsman Kro-
na, krögarlivet i Torsås by, Härlunda rackare m.m., m.m.

En bra berättare, som varit mig till mycken hjälp, är min originelle granne, Petter Jonsson, Opparyd Nedregård. Han lever nu, fastän mycket förmögen, som eremit i en liten stuga

alldeles ensam. Han är nu en av socknens mest originella personer. Petter Jonsson berättar gärna - för vem det än är - om gamla tider och förhållanden. Det är mycket intressant att höra honom sjunga gamla visor och melodier, som man aldrig av någon annan får höra. Han är en ganska god sångare för att vara oskolas. Det lönar mödan att uppsöka Petter Jonsson för att få höra honom sjunga, som han gärna och beredvilligt gör. Därför att han aldrig tillägnat sig någon bildning, verkar han i alldeles särskild grad rå och ohyfsad, svär fruktansvärt och skämtar på det mest grova och fräcka sätt. Han är en av vår tids störste skämtare, liksom före honom hans morfar /min farfars morbror/ Måns Nilsson i Opparyd Nedregård /1791 - 1843/ och många av hans ättlingar och fränder. Jonsson är en av ortens mest anlitade djurläkare /kvacksalvare/, en stor djurvän, som haft socknens vackraste kreatur; vid begravningar har han "sjungit för lik", och på kalas har han dragit allas uppmärksamhet åt sig, då han berättat sina rafflande historier, som varit absolut enastående ifråga om grovkornig humor. Jonsson har aldrig läst någon tid-

ning. "Där står inte annat än 'lögner och stora fanskaper'", säger han.

A n m ä r k n i n g a r a v i n s ä n d a r e n .

Då jag inte har någon avskrift av mina anteckningar, förbehåller jag mig rätten till att göra sådana avskrifter, om jag skulle önska det vid något tillfälle, då jag är i Växjö.

Då jag i mitt privata bibliotek har all den förnämsta litteraturen, skulle jag såsom pris ogärna vilja ha några böcker. Med de upplysningar, som önskas, står jag gärna till tjänst.

Johan Nilsson

Opparyd, Sönnlöv.

4739

*yl. Maria Ridderstedt
född. 1852.*

I. Gamla mor Ridderstedt.

Insändarens anmärkningar: Gamla mor Ridderstedt är en ytterst intressant människa - en av de mest intressanta jag någonsin sett eller träffat. Hon är ytterst vidskeplig. ---

Marias mormorsmor och Kloka Anna i Pjetteryd, död 1860, tjänade i sin ungdom på samma gård. Anna talade då om för sin kamrat, att hon en gång var ute och plockade smultron på en backe. När hon plockat bär en stund, blev hon sömnig och lade sig att sova. Då hon vaknade, hittade hon en vit orm ibland bären. Sedan ormen krupit därifrån, åt hon upp bären, och blev efter den tiden 'klok', så hon kunde göra nästan, vad hon ville.--- Då Maria var liten, plågades hon av lyte, hon skrek och 'ilfänades' och ingen kunde göra henne till lags. Då beslöt hennes mor att söka Kloka Anna. Hon sade därför till sin syster: "Du får gå till Kloka Anna och tala med henne för flickan. Jag har inga pengar att skicka med dig, men du får taga ett lingarn /tömevre/ med dig i stället och låta henne få." Hon gav sig iväg, medhavande

1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1.

vidskeplig

en vit orm

åt bären under vilka ormen legat; vilket gjorde att hon blev 'klok'

'tågvret'. Då hon kom till en buske utmed vägen, lade hon det
 där, ty hon skämdes för att lämna det som ersättning. Det var
 alltför simpelt, menade hon. När hon kom till gumman, framförde
 hon sitt lärande. Då detta var gjort, sade gumman: "Du har det för-
 nämsta ärendet igen, du hade kunnat taga tåggarnet med dig, jag
 hade inte skulle tatt att, men jag beklagar /gyka/ vid barnet.
 Bed barnets mor att hon drar sig till minnes, vad det är för
 något, som hon blivit rädd för -folk eller kreatur-, samt om
 det inträffat i ny eller nedan. Sedan skall hon taga av sitt
 blod med sitt finger och stryka i munnen på barnet och dessutom
 taga litet hår och röka barnet med samt lägga en sudd under bar-
 nets huvudkudde och sova på den. --- Det var en annan person,
 som hade ett barn, som med ens var spårlöst försvunnet. Fadern
 gick därför till Kloka Anna och frågade henne, var barnet var.
 "Titta i brunnen, för där har ni det", sade Anna. Barnet var i
 brunnen. --- Maria tjänade i sin ungdom i Bjälleberg. En morgon
 när bonden på stället var ute och kastade vatten, blev han plöts-
 ligt illa sjuk. Han lade sig på golvet och rullade sig och hade

'tågvre'

gyka

 taga av sitt
 blod och stry-
 ka i munnen
 på barn som
 ha lyte.

4739

genast bra.

Insändarens anmärkning: Yxan skulle sitta kvar i huggkubben
en god stund, efter det man huggit med den genom `byxjoan`.

På en auktion i Gölshult hade en person därifrån platsen
köpt två servietter. Dessa lågo tillsammans med två andra ser-
vietter i en byrålåda. Den, som hade vävt dem köpte de två, men
då hon skulle gå hem, tog hon dem, som hade köpt, för de voro
bättre. Hon bodde i Fölshult, Virestad. Den, som hade blivit
av med sina dukar, sade om kvällen, innan de skulle lägga sig
att sova: "I kväll behöva ni inte stänga förstudörrarna, för den,
som har tagit mina dukar, skall komma tillbaka med dem i natt.
Gumman i Fölshult, som tagit dukarna, steg upp mitt i natten i
bara `särken` och tog dukarna och gav sig iväg i sovande till-
stånd. Då hon kommit fram till Gölshults gård, gick hon direkt
in och fram till samma byrå, i vilken hon tagit dukarna och la-
de dem där igen på sin plats och tog sina egna. Då detta var
gjort, vaknade hon och skulle skyndsamt ge sig iväg mot hemmet.
Men då befallde den, som nu återfått sina dukar, att hans hustru

Skriv endast på denna sida!

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

gå i sovande
tillstånd och
lämna åter
tjuvgods.

4739

skulle anskaffa kläder åt henne, som hon skulle taga på sig. Sedan fick hon gå hem ostörd. Det var mer än tre kvarts mil, gumman gick om natten i bara linnet, och medan hon sov. Och dessutom var det vid tillfället ganska kallt. --- Det var en bonde, eldat på en 'lycka' och satt 'potater' där sedermera. Medan han en kväll var sysselsatt med att lägga in potaterna i d.s.k. 'potatisgraven' /poagraven/, kom en annan person till honom och uttalade sin förvåning över att den andre vågade ifrån sin 'potater' utan att hölja dem bättre -det kunde ju komma tjuvar och stjäla dem, menade han. "Åh, det är nog ingen fara", tyckte bonden, "så jag väntar med att göra det bättre i ordning, tills jag plockat upp allesammans." På natten passade den andre på och tog en säck med sig och gick dit, fyllade säcken med 'potater' och skulle med sin börda ge sig iväg mot hemmet. Men hur han än ansträngde sig, kunde han inte komma ifrån platsen. Han gick det ena varvet efter det andra omkring potatisgraven -gick och gick utan avbrott, men kunde icke komma ifrån platsen. På morgonen kom borden dit och sade: "Är du inte trött ännu? Töm påsen, så

5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

'lycka'

'potater'

'poagrav'

tjuven kom e:
från platsen

kan du gå, vart du vill sedan". --- I förtroende talade Maria om för mig, att om man vill vinna förmågan att tillrättaskaffa tjuvgods, så skall man gå till kyrkogården och låna ett 'folkaben' på en viss tid; men det måste förvaras väl. Den, som stjälar från den personen, som har sådant ben, kan inte komma ifrån platsen med det stulna, förrän han fått löfte till det av tjuvgodsets rättmätige ägare.

'folkaben'
från kyrko-
gården hin-
drar tjuven
att fly.

Insändarens anmärkning: Mor Ridderstedt har aldrig en enda gång läst i någon tidning. Hon har inte gått i skola en enda dag.

"Detta är det säkraste jag vet, för det 'fri' /fredar/, och det är heller inget 'trolleri'", försäkrar Maria. --- En trollkäring kom en dag till en prästfru och bad denna om att få spinna åt henne mot ersättning. Då var prästfrun och hämtade en massa tågor, som lämnade till trollkärningen. Denna frågade då: "Skall det vara 'entått' eller 'tvåtått?'". "Det skall vara 'entått' sade frun. När trollkärningen kom tillbaka till prästgården och hade garnet med sig, sade frun: "Det är så fint, så det kan jag

'entått/ -
'tvåtått'

inte väva". Då tog trollkärningen det med sig tillbaka och vävde själv en altarduk av garnet så fin och pryddig, så ingen kan göra maken till den. --- Det var en gång en bonde, som var mycket god vän med en trollgubbe. Så skulle bonden göra barnsöl, och detta hade kommit till trollgubbens kännedom, och han var särdeles angelägen om att få vara med. Då bonden fick veta detta, sade han till sin dräng, att trollgubben inte finge komma med till själva kalaset, för då äter han upp alltsammans för de andra gästerna. Då sade drängen: "Jag skall försöka lura trollgubben, så han inte kommer till kalaset utan en annan dag i stället". Han tog en stor påse med sig och gick dit. Då han hälsat på trollgubben, bad han honom vara vänlig och hedra sin husbonde med att komma till denne och närvara vid barndopet. I sin glädje över denna inbjudan tog trollgubben ned sin 'skoffa' och fyllde säcken, som drängen hade med sig, med silverpengar. "Har du sett någon giva mera?" sade trollgubben. "Ännu något mera", sade drängen, tills trollgubben hade fyllat hela säcken. När han så skulle gå därifrån, frågade trollgubben, om där skulle vara trumpe-

tare med på barnsölet /denna fråga visste drängen skulle komma, och därför hade han väntat med att upplysa trollgubben, om huruvida de skulle ha trumpetare eller ej, tills han fått säcken fylld med silver/;"Jo, där skall vara trumpetare också", skyndade drängen att svara. Då sade trollgubben, att han inte kunde komma med därför att han flera gånger blivit alldeles förskrämd för trumpetare /åskan/, då trumpetstickorna /blixten/ kastats efter honom. Om han nu önskat få silvret tillbaka, hade detta inte varit honom möjligt, ty då det kommit i kristna händer, kunna inte trollen få makt att taga det igen. När barnsölet varit, gick drängen tillbaka till trollgubben och sade, att de för hans skull hade uppskjutit med det till en annan dag, som han uppgav, och bad honom då vara välkommen dit; och några trumpetare skulle inte få vara närvarande. På den bestämda dagen kom trollgubben till bonden i hans hem, där han då ensam rikligen undfågades; och han åt upp alltsammans ätbart, som fanns i huset, men detta uppvägs mer än väl av den rikligt tilltagna gåvan, som han sändt med drängen.

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

trumpetare på
barnsöl /Åska

trumpetstickor
/blyxt/

gåvor kunde
trollen ej
återtaga
från kristna

Sankte Per och Broder Lustig.9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

Sankte per och Broder Lustig voro för det mesta i sällskap, då de voro ute och färdades i olika förrättningar; och Broder Lustig var liksom betjänt åt den förre. En gång, då de hade varit ute och bötat folk m.m., hade de i ersättning fått ett lamm, som Broder Lustig hade till uppgift att slakta och tillreda. Självs hade han lov att äta upp allt köttet, blott den andre fick hjärtat. Men då Broder Lustig hade slaktat och tillrett lammet, åt han upp hjärtat själv. Vid måltiden sade Sankte Per: "Var har du gjort av hjärtat, som jag skulle ha?" - "Hör du broder", sade Broder Lustig, "du vet ju, att ett lamm inte har något hjärta". En annan gång hade Sankte Per fått en del pengar, som han lade i två högar. Broder Lustig undrade, varför han lade dem så. Då sade Sankte Per: "Den ena högen skall jag själv ha, den andra får den, som åt upp lammets hjärta". - "Det var jag, som gjorde det", utropade Broder Lustig och tog pengarna. "Ja, men då ljög du för mig, då du sade, att ett lamm inte har något hjärta", sa Sankte Per, men lät honom behålla pengarna, sedan han fått veta sanningen.

4739

III. Magnus Jonasson, *Holddala sagumann*, född 1847

Insändarens anmärkningar: Jonasson, som förfaller att

vara ganska vidskeplig samt har en synnerligen god fantasi, är vid ovanligt god vigör och mycket språksam och underhållande.

Magnus' morfar Simun i Palmeryd hade då han var bonde i Palmeryd sin dräng Hop- Annaden att hugga ned några få stycken ekar samt dessutom kvista upp några andra ekar. Då han för tillfället var ovän med befallningsman Krona i Sågsbergs, stämde han honom till tinget för det. Han blev dömd att ligga i häkte en tid samt dessutom plikta så mycket han ägde. Detta hade till följd, att han måste sälja sin gård och flytta till d.s.k. Bokeslut, som han tog undan från gården.

Magnus' föräldrar bodde på Bokeslut, här växte Magnus' sålunda upp. De två första åren efter det han var konfirmerad, fick han under långa tider av året köra till Karlshamn 2 gånger i veckan åt "Johan Handlare" i Torsås by. Han hade då ofta 2 eller 3 tunnor tjära med sig dit, och sedan hade han

Skriv endast på denna sida!

10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

Hop-Annaden

Bokeslut

4739

i 1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11.

"upplass" med sig hem åt "Johan Handlare". I betalning eller skjutsersättning hade han 2 kronor tunnan för tjäran, som han körde ner, och för "upplasset" hade han 4 kronor. Det var inte alltid, han hade något lass med sig dit och fick då köra fram och åter för 4 kronor. Han körde ofta dit för att hämta sill- både små sill och annan sill. För en sådan resa hade han som sagt 4 kronor. En gång köpte han ett stort parti sill- c:a 500 valar- för 10 öre pr val. Medan han var där i 3 dagar, sålde han hela partiet för 12 öre pr val och gjorde sig en, efter den tidens förhållanden, ganska god förtjänst. Då han inte hade lass med sig åstad, kunde han köra på kvällen och vara i Karlshamn på morgonen efter att ha "passtat" i Kumpersmåla. Hade han lass, körde han vid middagstiden, "bäjtade" /betade/ i Kumpersmåla eller i Tranemåla. I Tranemåla var ett skjul av stolpar med tak ovanpå uppfört jämte vägen. Här körde man in med lasset, medan man pusstade en stund. Medan skjutspojken vilade sig, lade han sig oftast på höpåsen. Matsäck hade han med sig, som han avåt inne i skjulet. I Tranemåla fick man köpa filbunke, en hel kan-

"passtat"

"bäjtade"

4739

na och mer än det i bland för 25 öre. En gång, då Magnus var på hemväg från Karlshamn i sällskap med en stor mängd statskörare /räjsedroare/ och satt uppe på sitt lass och körde utan att ana något oråd, kommo två unga män åkande i en kärra och skulle köra förbi de många skjutsarna. Då de kommo bredvid Magnus' skjuts, passade den ene på att krycka Magnus' höpåse, som låg ovanpå lasset. Den för sin kolossala styrka beröktade Sven Mårsson i Stockhyttan körde före, och då de skulle förbi hans skjuts, hejdades de av Sven. Han tog ifrån dem höpåsen, som han lämnade tillbaka till Magnus. Sedan högg han tag i en av karlarna, den som tog påsen, och höll honom, under det han befallde Magnus, som ännu var ganska liten och späd /c:a 15 år/, att slå honom med piskan, så bra han någonsin orkade. Sedan han sålunda fått en grundlig avbasning av Sven i Stockhyttan, Sven i Tornångatorp och Magnus, sade Sven i Stockhyttan till honom: " Akten er för att 'tåjtas' med 'småhera'," och så lät de dem köra vidare. Sven i Stockhyttan var så stark, påstår Magnus, att han kunde ta vilken karl

i 2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.

räjsedroare,
män på stads
tur

höpåse

som helst i kragen och lyfta på rak arm. Han kunde ta en tunna tjära på knäet och lyfta upp på lasset utan någon större ansträngning. Han var ändå ganska kort till växten men grov. Magnus påstår, att han aldrig sett någon stark man som Sven i Stockhyttan. ---

Plötfisken var vid denna tid så billig, så den kunde köpas i Karlshamn för 1:50 pundet, en tunna sill 10:- kronor, en tunna salt 4:- kronor, brännvinet 5 daler / 83 öre/- köptes det på hotellet en krona kannan. Småsillen på torget brukade kosta ett öre stycket stekt, då man köpte 5 st. En liten tunn brödskiva kostade 4 shilling, dyrt enligt den tidens förhållanden.--- En gång hade Magnus mor lagt ut en väv till blekning. Den blev stulen en natt. Lill-Gabriels-Katarina kom dit och fick veta händelsen. "Dä j bära höjm han i j äjn", sade Katarina "och lägga han i förstugan. Och ni får själva se personen, som stulet väven, när hon kommer med den, och då skall ni slå till den personen, för det har hon gjort sig förtjänt av." Sjö-Nissens hustru," mor till Sjö-Daniel i

Något om hur
det förr gick
till vid böndernas
stads-
turer.

Tinnanäs, kom med väven och lade den i förstugan i enlighet med som förutsatts.--- Samma gumma kunde taga nytta av kreatur. Magnus' far /Tgitä- Jonas/ hade köpt en ko i Horjeno Melangård . Genast efter det Jonas fått tag i den, upphörde hon nästan helt och hållet att mjölka. Då gick Magnus till "Jössa-Jösse" och hade mjölk med sig i en flaska och lät honom se den. När det gått 8 dygn, mjölkade kon bra igen. Magnus fick något i ett papper med sig hem, som han gav kon. För besväret tog Jösse 50 öre. Magnus bror Håkan blev en gång häftigt sjuk. 'Björna-Nissen', som nu var gammal, sköt tre skott över honom, och han blev genast bra igen. 'Björna-Nissen' hade tagit ben ifrån kyrkogården, som han trollade med. 'Lill-Svens Nisse',- som bodde i Hjortatorp, var född med 'segerhuva'.--- En gång eldade Magnus 'lyckeris' men kunde ej bliva herre över elden. Han gick då efter 'Nisse'.- När denne kom, gick han omkring elden och tog händerna liksom för att därmed driva den tillbaka och sade: "Här stannar elden", och det inträffade även.--- En gång var Magnus i Hulevik och täckte tak. Där hade kommit in en massa myror i

trolla med
ben ifrån
kyrkogården

vara född med
segerhuva

4739

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.

navare,
snickarverk-
tyg.

stoäet,
byggnads-
ställning.

huset, som vållade mycket obehag. 'Hopa-Katarina' kom dit och manade dem därifrån, och de flyttade. Magnus var en gång i Regnhult och timrade och blev av med hållhaken och en 'navare'. Han vände sig genast till en gubbe, som gällde för att tillrätta skaffa tjuvgods. Om morgonen följande dag låg det på stället igen. Städet /stoäet eller byggnadsställning/. Samma gubbe ombesörjde, att en som stulit väv fick återlämna den på själva kyrkogården. Magnus minns ännu, påstår han, från sin tidiga barndom, då hans far en gång var och sökte 'Kloka Anna'. Medan han var där, kom det en gumma dit, som hade tagit en ost med sig men lagt denna i en 'basta' utmed vägen. När hon fått sitt ärende uträttat, gick hon tillbaka mot sitt hem. Framkommen till 'bastan', gick hon in där och hämtade osten, med vilken hon sedan tänkt fortsätta vidare mot hemmet. Men hur hon ansträngde sig, kunde hon inte komma längre. Hon förstod då orsaken och gick tillbaka, medtagande osten, som hon dock icke genast visade, när hon ånyo sammanträffade med 'Kloka' Anna'. När hon nu frågade efter orsaken till varför hon inte kunde komma längre

4739

än till bastan, sade Klöka Anna: "Du hade kunnat taga osten med dig hit första gången, som du var här så väl som nu, så hade du väl kunnat komma fram, jag hade inte skolat taga den, eller jag tänker göra det nu heller." Mycket skamsen och förnärnad över gummans tal, tog den andra nu fram sin ost och ville överrätta den till gumman, som dock på det bestämdaste vägrade att taga emot den.--- Vid bevaringsmönstringen förr i tiden brukade Vi-restadsbor och Torsåsbor slåss. När Magnus mönstrade i Gottåsa blevo tre stycken pojkar inburade där för tillfället.---"Lappare - Kallen" i Torhult /bördig från Härlunda/ hade en svartkonstbok. Smed Bergqvist i Moeboda var där och fick tag i den. Han tog den med sig till sin smedja och brände upp den. Härvid blev den ena taksidan förstörd, då att Magnus far måste komma dit och täcka om den.--- Stortjuven 'Sven-Dansare' kom en gång till ett ställe för att stjäla. Mannen på stället var för tillfället och arbetade vid järnvägen. Utanför stugan hörde tjuven, att någon jämrade sig därinne. Då han kom in, låg hustrun, som bodde där, i födslovånda. Tjuven hjälpte henne tillrätta med

Skriv endast på denna sida!

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17.

r-

ort

de

från

svartkonst-
bok

Lagesmann:
Kristina Svensson
i Öppanget, Bångård
född 1859.

4739

Sagsgesman: Petter Jonsson, född 1855 i Opparyd, Nedregård

18
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
18.

Det var för ganska länge sedan en ångbrännare, Olsson i Lunda, som vidtalat sina arbetare till att bränna brännvin över den lagstadgade tiden. Till bränneriet var två ingångar. Vid den ena hade placerats en rävsax och vid andra ett drankakar. Länsmannen kom en dag dit i sällskap med en annan person, och de valde var sin ingång. Den ene kom i rävsaxen, och den andre kom i karet. Det diktades sedermera en visa om äventyret, och äro följande rader tagna därur: "Bror Mickel i saxon han fick sig skavanker, kommissärien, den kaxen, han badar i drank.

bränna bränn-
vin.

drankakar vid
bränneri.

drank, mäske.

Om Aron Törnqvist i Gottåsa, som dog på 1840-talet, sådes det, att han kunde förvända synen på folk /Hypnotisera/. Min farfars morbror, Petter Jonssons morfar, Måns Nilsson i Opparyd Nedregård, 1791-1842, kom en gång till Aron i Gottåsa, i ett ärende. "Är du rädd av dig 'Masse'," sade Aron. "Nej, jag är det visst inte", sade Måns, som gällde för att vara en av den tidens hurtigaste män. Då tog Aron sin brännvinsflaska och slog upp en sup och ställde på bordet, därpå tog han sitt huvud och satte

förvända
synen på folk

bredvid på bordet. Måns tog supen, men han var rädd, sade han, när han omtalade händelsen. En gång var Aron tillsammans med några personer på en plats, där en stor stock fanns liggande på marken. Aron påstod då, att han skulle kunna krypa igenom stocken och började utföra sitt konststycke. Alla de närvarande tyckte också, att han kröp igenom stocken och vore i hög grad förvånade häröver. Då kom ett fruntimmer vägen fram och fick se, att Aron kröp ovanpå stocken och skrattade åt de övriga, därför att de trodde, att han kröp igenom den. Till straff härför blev hon genast hypnotiserad, så att hon tog upp sina kjolar och underkläder, så högt hon kunde, och föreställde sig, att hon gick och vade i djupt vatten.--- Den dagen då Arons son Salomon Törnqvist i Gottåsa skulle begravas, skulle arbetet å hans bränneri vara nerlagt. Natten efter låg brännmästare Persson i sin kammare och hade sin lampa tänd. Rätt som det var, släcktes denna utan någon anledning. Han tände den på nytt, men den släcktes ånyo. Då steg han upp och gick ner i bränneriet och omtalade händelsen. Vid pumpen stod "Hanne-John" och skötte denna.

Brännmästaren gick förbi John och bort till ett kar, under det han blickade ned i detta, sade han: "Hur har gästgivaren det?" - "Jag bor i kval, bränner aldrig mer," svarades det. Brännmästaren sade då ifrån att de inte fingebränna mer. Efter den stunden brändes aldrig mer i Gottåsa, och brännmästaren brände aldrig mer, vare sig här eller annorstädes. Där var ett och ett halvt kar igen, som de fingo fordra upp på kreaturen.

'Blind-Beajes' far i Vashult gällde för att kunna smida ut ögonen på folk. En dag hade han släppt hästarna på bete, men kunde, när han skulle hämta dem, inte erinra sig, var han hade lagt grimmorna. Han blev då arg och smidde ut ena ögat på den, som han trodde hade stulit hans grimmor. Till sin förfäran fick han sedermera veta, att det var sonen, som han smitt ut ögat på. Denne hade nämligen gömt undan grimmorna utan att tala om det för fadern. Börje fick vara enögd så länge han levde. ---

Det var en gång en person, som hade sålt sig till Fan och vid en bestämd utsatt tid skulle han sammanträffa med denne på en exercisplats, och han skulle få höra Fan till, därest han ej

smida ut ögonen på folk

kunde fria sig från honom. För att fria sig från den lede potentaten, vände han sig till församlingens pastor. När prästen kom på predikstolen, bad han för honom och sade därpå, att han skall kunna frälsa honom, om han ville, och om han än stode på avgrundens kant. "Där är jag nu," sade mannen. Då tog prästen och döpte om honom framme vid altaret. Sedan följde han med honom till mötesplatsen. Vid den utsatta tiden kom även "Satan" dit, medhavande en stor bok, som han började bläddra i sökande efter personens namn. Hans nya namn kunde han givitvis inte finna där, och när de i boken kommo till hans verkliga namn, rev prästen bort det ur boken, och den andre åt upp det, och därmed var han frälst. --- En bonde i södra delen av Härlunda vid namn Sven-Johan, som levde i slutet av förra seklet kunde spela Älvaleken. Han hade lärt sig av "Spel-Bengt" i Härlunda. Då han var mycket dåligt ekonomiskt situerad och hade besvärliga affärer, vände han sig en dag till länsmannen i Alvesta. På hemvägen därifrån sammanträffade han i Öby skog med en liten underlig person, som erbjöd sig att reda hans affärer. Sven-Jo-

Älvaleken,
ett sorts
spel.

han tackade för erbjudandet och tog upp sin "lommeflaska" för att bjuda på brännvin men ursäktade sig härvid med att han ingenting" hade att bita på." Det bar då in i skogen med den främmande, och efter en stund kom han tillbaka med bröd och varmt fläsk, och de åto och söpo tillsammans. Sedan fingo de sällskap.

När de kommo till Gottåsa gästgivaregård, ville Sven-Johan, att de skulle stanna där för att få mera brännvin, men den andre protesterade däremot, och de fortsatte vidare, tills de kommo till Nystorp, där Sven-Johans bror Salomon bodde, och här skulle Sven-Johan stanna över natten. Främlingen ville på inga villkor gå med in i stugan utan föreslog, att de skulle vara på logen, medan de uppgjorde sina affärer, och det gick Sven-Johan in på. "Men här är ju mörkt, så här ser vi inte att uträtta något", sade Sven-Johan. Men i samma stund blev det med ens ljust på logen. Främlingen tog nu fram en bok och befälde den andre att med sitt blod skriva sitt namn i boken. Då blev Sven-Johan rädd och sprang in och sade: "Jag har både ätit och supit tillsammans med "Fan", Efter den tiden blev han mycket allvarlig av sig.

skriva med
blod

Författarens anmärkning: Sven-Johan, som var ifrån Billarp, Härlunda var vid denna tid själv bonde. Hans bror Salomon tjänade dräng i Opparyd Nedregård hos Peter Jonsson och hans far i sju år på 1870-talet.---

En gång hade Salomon varit vid Vislanda marknad, där han supit sig full, något ganska vanligt förresten.- När han efter hemkomsten till Nedregård hade lagt sig jämte Peter Jonson uppe på dennes nattstuga, började det helt plötsligt synas djur-och människoliknande figurer, som rörde sig om varandra i den vildeste oordning på tak och väggar, i bland kläder och annat. Då det var månljust, syntes det synnerligen väl och av dem båda två. Men ingenting hördes. Sedan de sett på det en stund, höljde Peter över huvudet för att slippa se det. Efter den dagen söp aldrig Salomon sig full mer. Han sade, att om han kommit till att tänka på att kasta en näsduk eller något annat föremål ifrån sig, innan han gick in, så hade det, som visade sig ej haft makt till att gå med in. Salomon sade även, att sådana väsen visade sig allteftersom personerna levat illa eller väl./Peter Jonsson/.

Efter Kristina Svensson och Per Jonsson.

24.

Författarens anmärkning: Kristina Svensson är född i Härlunda den 4 mars 1859. Hon har fört ett ganska växlingsrik liv, är en mer än vanligt hederlig människa, mycket begåvad, men likväl mycket vidskeplig

Klockare Ekströms hustru i Eksjö /Kristinas mormorsmor/ hade 8 barn. När hon bakade bröd, bakade hon en kaka till vardera barn och lät dem få. Sedan fingo barnen själva hushålla med brödet, så att det räckte till nästa bak. Deras dotter Ingeborg /Kristinas mormor/, som i Tuvedstorp, Härlunda hörde i bland, när hon var ute och gick om kvällarna, liksom ljudet av lantmätarekor på myren. Dessutom ropades det "rätt" och "orätt" om vartannat och liksom av olika personer. /Kristina Svensson/.

Om personer, som voro födda med segerhuva, sades det, att dessa antingen komme att råka ut för en stor lycka eller också en stor olycka; men man ville helst giva det den försträmda tolkningen.---Sven Samuelsson i Opparyd Nedregård, 1827-1915-, svärfar till Peter Jonsson, var född med segerhuva ävensom

August i Torparskog m. fl. Sven hade sin segerhuva förvarad i sin börs, så länge han levde. Han hade också på det hela taget god tur med sina förehavanden.--- När Magnus Jonson i Opparyd Nedregård var död 1878 eller 1879, blev där ett "ljuse" efter honom, som förflyttade sig en tid- ett par år eller dylikt- över allt på ägorna--- i Opparyd brukade man förr tala om "Kulls ropare", som om nätterna läto höra sig "ropade" och ville veta, när domen skulle komma, för att de sedan skulle få det bättre.

/Peter Jonson/ Förr var det de, som ansågo, att man kunde döda eld med kvinnomjölk. När det brann i skogen i Björkeryd, Härlunda, under förra seklet, var där de, som vände sig till "Lisbeths-Johans- Elin" /höne-Peterens dotter/ och fingo av henne tag i det, som de stänkte i elden, med det resultatet, att de därmed genast lyckades släcka den. /Kristina Svensson/.--- Johan Persson i Knivhult /ko-Jan/, Kristinas far brukade ofta gå in och lägga sig att sova på någon kyrkogård, då han var ute på Karlshamnsresor. Han bad dock alltid först om lov till det; och då var han skyddad. ---Magnus på Grönalund, Starhult, kunde under sin livstid tillrät-

4739

taskaffa tjuvgods. Johan Larsson i Elingshylte hade tappat sin penningpung. Han hämtade för den skull Magnus på Grönalund hem till sig för att taga rätt på den. Magnus ritade en cirkel på gårdsplanen och ställde sig själv inom ringen och började hacka och undersöka. Där kom fram två stora svarta hundar och ville gå inom ringen men kunde inte. Då Magnus hackat en stund hittade han pungen med dess innehåll.--- Förutnämnde Salomon i Nystorp kunde stämma blod. Men innan han gjorde det, måste han först i de heligas namn fråga efter namnet på patienten. - Britta i Kråketorp, Västra Torsås, hustru till hemmansägaren Sven Persson därstädes, hade en gång fått en böld på ett o-nämnbart ställe. En person, som bodde, där i närheten efterkallades, för att han skulle få lägga sin saliga har' /hand/ på bölden och 'sena' bort den. --- Det sades, att Johan den XIV, 1854-1927, 'satte ne' Elna Russel, så att hon inte lyckades gifta sig. Han skulle gjort detta i hämnakt, därför att han inte själv fick henne.--- Min grannes, Per Jonsons, hustru Ida, 1865-1917, sade till mig en av de sista dagarna, hon

Skriv endast på denna sida!

26

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

26.

'sena' bort
en böld på
folk.

4739

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27.

levde, att hon skall sätta ner mig, så att jag aldrig skulle kunna bli gift. Detta var det sista, hon yttrade till mig under sin livstid. Då hon på goda grunder, kunde räkna med att jag aldrig kom att umgås med några giftastankar, trodde hon sig här med säkerhet kunna göra sig sannspådd och begagnade tillfället därtill.--- Förr när faddrarna varit med barn till dopet, så när de kommo tillbaka med barnet, skulle de bära det runt stugorna och fråga, om någon är hemma. Då var modern tillreds och svarade. När de då kom in, skulle de läsa 'Fader vår' och säga: "Nu kommer jag med ett kristet barn och inte med ett 'häjet' /hedniskt/." Man skulle ge akt på vad det första barnet sade, när det började tala, för när det sedermera var olydigt någon gång, och man sade detta till det, så lydde det. Då det var någon, som var litet drumdristig av sig, sade man förr: "Det hörs, att den är 'kalvad' i skogen." ---"Det är värst att gå vall den dagen, som inte 'brokar' följs åt, d.v.s. den dagen, hon kalvar," brukade Ingrid Östbergs far säga. -

häjet, hed-
niskt folk.vara
kalvad i sko-
gen.
brokar

Sagor man: /Ingrid Östberg/. ----

f. 1838, Torpaskog, Skatälöv.

Skriv endast på denna sida!

4739

28

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVtrollä med
folkaben.

28.

harman, fisk-
redskap.

"Klenta- Kal" i Härlunda skulle en gång till att fiska och lånade för den skull 'folkaben', som han trollade med. När han skulle draga upp 'harman', var den full av paddor. Han blev då så förskräckt, så att han sprang sin väg. Om han skulle lyckas med 'folkaben', så måste dessa vara från någon, som dött osalig; en som i livstiden älskade att göra illa.--- Smeden Johannes Lindgren i Härlunda hade en kväll varit i affär i Härlunda kyrkoby och var på väg hem. Kommen till 'Ko-Jars' vägskaal, fick han där se en stor padda kravla på 'snökammen', "på vägkanten", de hade plogat snö på den dagen. När han var hemkommen, omtalade han skrattande, vad han sett, för sin hustru. Han blev genast sjuk, och de första dagarna svävade han mellan liv och död.

--- 'Höne-Petters' i Knoxhult here kom en kväll in och omtalade, att han sett så många skator i björket /beaket/, så träden voro fulla därav, och allesammans skatorna skrattade rent förfärligt. "Åh, du är så duå så," sade hans mor Märta, "det kan inte vara någon sanning." Han blev genast illa sjuk

here, yngling

beaket, björk
träd.

4739

29

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

29.

och var en lång tid klen till hälsan. Så kom han en dag, i likhet med många andra fattigmansbarn den tiden, till Skåne att vakta kreatur. När sommaren gått, skulle han gå hem till Härlunda, troligen för att konfirmeras. Han kom därvid i sällskap med en annan ung pojke, som våsade sig vara mycket hjälpsam och mån om sin lille följeslagare. På ett ställe hade de varit inne och försökt att få logi men blivit vägrade. De fortsatte då vidare sin promenad. I en skog utmed vägen mellan Broby och Glim-

åkra hittades den lille Härlunda-pojken ihjälslagen och illa misshandlad samt bestulen på sina små besparingar och tillhörigheter. Detta hände i mitten av förra seklet. Troligt är, att gärningsmannen gick fri.--- För länge sedan tillbaka i tiden levde i Vålje, Virestad, en bonde vid namn Per, som enligt sagan försålt sig till djävulen för att bliva rik och vinna de anseende, som han trodde skulle vara med rikedom förenat. När den fromme och vörnadsvärde prosten i Virestad, som allmänt gällde för sin siareförmåga och sin konst att blicka in i det fördolda, fick kännedom om händelsen, beklagade han storligen

försälja sig
till djävulen

sagesman:
Kristina From-
son.

siareförmå-
ga

4739

det skedda men föresatte sig samtidigt att försöka rädda Per undan 'den ledes' våld. Per blev med ens en mäkta rik och ansedd man inom socknen, men så blev han plötsligt sjuk, och innan prästen, som skyndsamt tillkallades, hann anlända till Vålje, var Per redan död. Han blev därefter under stora högtidligheter begravnen i Virestads gamlakyrkogård. Avgrundsfursten, som nu hade hans själ i sitt våld, lät sig dock ej allenast härmed åtnöja utan beslöt sig även för att taga hans skinn,

som omslöt hans jordiska stofthydda. Denna 'huddragning', bokstavligt talat, skulle äga rum framme i koret i Virestads kyrka. Tiden, som var förutbestämd för denna hemska 'Divina komedia' hade den 'vissionäre' prästen lyckats få vetskap om och hans beslut att uppbjuda hela sin förmåga för att ännu söka rädda den olyckssalige stod fortfarande fast. Omedelbart före den utsatta tiden var sockenskräddaren "Orädd" i prästgården och sydde. Härunder bringades det för denne man särdeles betecknande namnet på tal. Prosten önskade veta anledningen till varför han fått detta namn samt undrade, om han verkligen

30
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

30.

präst söker
frälsa en per
son, som för-
sält sig till
djävulen

gjorde sig förtjänt utav det. "Orädd" försäkrade, att han alltid gjort sig förtjänt av namnet ifråga, och som alltså bättre än något annat passade honom. Det stod nu klart för prosten, att han med denne oförskräckte mans hjälp, om han höll, vad han lovade, hade större utsikter att rädda 'Per i Välje', än om han vore ensam. Sedan han för "Orädd" omtalat, vad som var på färde och samtidigt invigt honom i sina hemliga planer angående sättsättet för Pers räddning, lovade "Orädd" att vara prosten behjälplig; och att han inte kunde bli va rädd, det skulle han nog visa. På utsatt tid, som var en viss natt, gingo prosten och "Orädd" i sällskap till kyrkan. Prosten uppmanade nu återigen "Orädd" till att ej låta lura eller skrämman sig av någonting, ty nu gällde det, om han kunde bestå provet eller ej. I koret framför allarrunden tog nu prosten och skrev 'Herrens Bön' i en ring. Inom densamma skulle skraddaren "Orädd" sitta och sy och det gällde för skraddaren att ej tillåta några onda makter att komma inom detta helgade område, ty gjorde han det, var allt förlorat. Sedan prosten sålunda instruerat "Orädd" i alla

detaljer, gick han själv ut och lämnade denna ensam i

4739

kyrkan. Utan att erfara den minsta rädsla satt han nu ensam i det mattmörka templet och avvaktade de kommande händelserna. Plötsligt flammade det till som eldslågor omkring honom, och han såg en massa demoner tränga sig in i kyrkan, släpande mellan sig den döda kroppen av Per i Välje, som de hämtat i hans grav på kyrkogården. Framkomna i koret, stannade de med sin börda, som de nu började taga huden av. När de slutligen voro färdiga härmed blev det ett väldigt jubel. De kastade skinnet mellan sig under de mest fantastiska gester och åtbörder.

'Lucifer' själv i egen person deltog i komedien i prostens skepnad för att lura skräddaren. Han tog t.o.m. ett steg med ena foten inom rundelen, men då han ej hade makt att stiga över med båda fötterna, begrep skräddaren, hur det var fatt. I sin iver och segeryra hade demonerna av oförsiktighet låtit en flik av skinnet snudda över cirkeln och detta kom sålunda inom räckhåll för skräddaren. Denne passade därvid på och satte ögonblickligen sin nål i skinnet och drog sedan till sig litet i sänder

32

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

32.

Lucifer skall
taga skinnet
av liket på
en till honom
försåld per-
son.

av detsamma, tills han hade det hos sig i dess helhet. Demonerna hade ingen makt att taga det tillbaka. I samma ögonblick, som Orädd hade fått skinnet i sitt våld, var dess forna ägares själ räddad. När Per i Välje sedermera för andra gången, mera naken men också mera salig än den första gången, blev begravnen utanför Virestads kyrkas murar, berättar inte sagan, men skinnet, som det kostat så mycken möda och fyndighet att rädda, påstås av många ännu levande hava blivit av deras förfäder sett i Lunds domkyrka, där det sålunda skulle hava hamnat.-----

Visa från Härlunda på 1870- talet.

Jag hade en bror, som hette Pelle;
han gjorde gille varenda kvälle,
och jag fick välling men ingen ske`;
då kan ni veta, vad gille där ble`.

4739

2. Se`n skulle jag bli` där över natten,
och så skulle ja` ligga jämte katten;
se`n skulle ja` följa`n, var han gick,
då kan ni veta, vad ro ja` fick.

(Kristina Svensson).

Nu är jag gammal och orkar inte mera,
ålderdom och skröplighet har tagit överhanden.
nu passar mig better i spisen att sitta,
stundom i fönstret på väderleken titta.
Snus uti dosan det passar mig bra.

(Ingeborg Ekström, Kristinas mormor,
Truvedstorp, Härlunda).

34

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34.

4739

35
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Insändarens anmärkningar: Jag kan ej alldeles frigöra mig från tanken på att Kristina Svensson läst sagan i någon bok och sedermera mer och mer suggerat sig till att tro, att hon hört den muntligen berättas. Själv har jag aldrig vare sig läst den eller förrän nu haft vetskap om den. ----

Sagan, som muntligt och detaljerat berättats för mig av Kristina Svensson, har jag aldrig hört någon annan berätta. Gunman, som fastän ytterst vidskeplig men i allmänhet vederhäftig, påstår bestämt, att hon inte läst sagan i någon tidning eller bok. ---

35.

4739

Hertigen av Luxemburg.

Hertigen av Luxemburg hade sålt sig till Fan. Han skulle ha 1000 kronor varje torsdag av denne. Men när han visade sig för sin hjälpare, så måste han vara ytterst väl klädd. Han hade frihet att gå och vara, var han önskade. T.o.m. gå till nattvarden fick han göra; och när han önskade resa bort, kunde han i några ögonblick förflytta sig, dit han önskade. Han byggde sig ett stort slott, som han inrättade så, att det, enligt hans mening, borde vara omöjligt för Fan att komma ditin. En gång gjorde han kalas och satte vakter utanför. Fan kom och knackade på först en gång och så en gång till, tredje gången han knackade, kom han in. Han sade då; "Varför stänger du ute mig, då jag gjort så mycket för dig?" Hertigen måste nu följa med fan ut, och denne reste genast bort med honom, och en verderstygglig lukt kändes, då de försvunno.

Sven på Karholmen.

Sven på Karholmen (sedermera Sven i Herensås) var en sär-

36

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

36.

Hertigen har
försålt sig
till fan.

(Petter Jonsson) *Sargasmän*
Kristina Jonsson

4739

37

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

37.

deles mycket anlitad kvaexsalvare. En dag fick han besök av en storbonde, som körde med 2 hästar. Sven hade mycket att göra, varför bonden måste stanna kvar över natten, innan han fick tala med Sven. Han ställde därför in sina hästar. Påföljande dag, då han fått sitt ärende uträttat hos Sven, skulle han begiva sig hem. När han höll på med att sadla sina hästar, fick han syn på en bra töm, som hängde i stallet. Utan vidare betänkande tog han tömmen. När han sedan satt sig på sin skjuts och skulle köra därifrån, var det omöjligt för honom att komma från platsen. Hästarna bara sprungit runt och han kunde inte komma genom grindarna. Efter en stund gick Sven ut och ställde sig på bron och sade: "Häng upp tömmen, där du tog den, så kan du köra sedan, vart du vill." --- Bengt i Brändatorp, Härlunda, var hos Sven med sin dotter Mia. Då Sven fick se henne på avstånd, sade han: "Hem med dig genast och sy brudgummaskjortan färdig." --- Samuel i Brohult, Vislanda, hade en svartkonstbok. Han satt en gång i kyrkan och fick plötsligt kännning av

En bonde, Sven
hindrar, utan
att vara på
platsen, en
tjuv att fly.

svartkonstbok

sagesman:
"Bengt i Brändatorp,
Härlunda,
född 1849"

att hans barn därhemma hade fått tag i boken. Han rusade ut ur kyrkan och hem, det fortaste han kunde. - En gång hade han talat med sin torpare om att hugga en viss mängd hjärsle (stängselvirke) till ett visst pris. Men då torparen ej ville åtaga sig arbetet till detta pris, som var alltför lågt tilltagit, styrde han om att det blev hugget på en gång, utan att någon fick veta eller kunde förstå, hur därmed hade tillgått. Frammanför sin stuga hade han stora körsbärsträd, som av obehöriga ofta skattades på den begärliga frukten. En natt hade tjuvar krupit upp i träden, där de sutto kvar påföljande morgon och kunde icke komma ned. Detta var i dubbelt måtto pinsamt för dem, då det var söndag, och många kyrkobesökare, som färdades förbi, sågo dem sitta i träden. När bonden lovade dem att krypa ned, lyckades det dem -men icke förr. ---`Litna Johannes` i Hjortsberga kunde ställa hem tjuvgods. En gång hade den s.k. `Frigga-Elin` varit i Hjälmäryd och stulit en väv. Den, som blivit bestulen, vände sig till `Litna-Johannes`: `Frigga-Elin` måste bära hem väven en söndag. Hon trodde, det var en söckendag.

Skriv endast på denna sida!

hjärsle

bonden hindrar genom svartkonster tjuvar att fly bort.

"Hopa - Katarina."

På V. Torsås ålderdomshem i Lönashult dog förlidit år änkan Katarina Andersson, änka efter d.s.k. `Hopa-Jan`, varför hon även kallades `Hopa-Katarina` (hopa-katrenan). Hon var född 1838 i Långasten som dotter till lantbrukaren Anders Nilsson därstädes. Hon var antagligen den siste i V. Torsås, som iestörre utsträckning sysslade med spådom, trolldom och annan vidskepelse, som hon lärt av sin far och andra. Då jag en gång för många år sedan utförde cyanväterökning i ålderdomshemmet för vägglöss, berättade hon bl.a. följande för mig: En gång hade hennes hem blivit förorenat av vägglöss, varför hennes gubbe Jan beslöt sig för att läsa bort dem. När han sålunda tidigt på våren en dag för första gången det året var sysselsatt med årderköra sin åker och skulle gå in i sin stuga, knabbade (knackade) han på dörren, under det han frågade: "Var skola loppor och skäktor vara?" - "I Nävsjökulla Törne", svarades det innanför av gumman Katarina. Skäktorna avlägsnade sig genast, enligt

läsa bort
vägglöss

Katarinas utsago och togo sig hemåt å den anvisade platsen. Och där var sedan under sommaren så fruktansvärt avskäktor och loppor, att man fick dem på benen och kunde knappast gå där förbi. Men på det sättet blev man inte kvitt dem mer än för året, och så även här. Nästa år måste alltså samma fråga av Jan upprepas igen. På hans fråga, var skola loppor och skäktor vara, svarade Katarina denna gången: "I Nävsesjön i en furubuske. Genast förflyttade sig ohyran dit, och man var den sedan kvitt för alltid. När de hade blivit visade över vatten, kunde de nämligen ej komma tillbaka igen. Att skicka den på folk ansåg gumman vara synd och hava olyckliga följder med sig.

Sålunda fick `Enamagnusson` stryk en gång, därför att han troddes ha skickat dem på folk. Nästa gång läste han bort dem i ett stenrör, -`enaröret` kallat. De, som gingo i närheten av detta rör, fingo dem på sig. När de blivit, som det hette, manade på någon, fick denne sedan ha dem över ett år. Inom denna tid var det nämligen omöjligt att bliva dem kvitt. En

läsa bort o-
hyra i ett
"enaröret"

gång var Katarina ute och gick på en smal väg. Hon fick då se en vit orm och blev förskräckt, ty den vred sig, så att hur hon än gick, hade hon ormen i närheten. Hon lyckades dock till sist springa ifrån den. På natten drömde hon underliga drömmar. Hon bad Gud bevara sig för att ställa till något ont. En tid därefter blev en gris sjuk. Hon gick då till `Petrams-Jössa-Johanna` (Kloka Johanna) och rådfrågade henne. Johanna sade då: "Du kunde böjt dig ned och strukit ormen med handen, så hade du blivit `klok`!" Och så tillade Johanna: "Jag tog en vit orm, som jag en gång påträffade, lade den i en putta och kokte den, doppade fingret i och blev därefter så `klok`, så jag visste, allt vad jag önskade. När Katarina skulle `stämma blod` (näsblod), spottade hon i vänstra handen, frågade efter namnet på personen, som hon behandlade och vred till ett tag, så att näsan blev vit. --- I bekymmersamma kärleksangelägenheter visste hon alltid råd, varför hon i dylika fall var mycket anlitad. Hon brukade även spå i kort och kaffesump. När unga

flickor kom till.

Skriv endast på denna sida!

en vit orm
orsakar sjuk-
dom.

koka en vit
orm i en
`putta`

stämma blod
på folk.

spå folk

4739

flickor kommo till henne för att få råd i kärleksangelägenheter, sade hon: "Var tyst och lugn bara, gråt inte, du kommer snart till honom eller också han till dig." Av naturliga skäl och ofta -mycket ofta- med hennes medverkan gick det så, som hon förutsagt. Hon brukade säga till de unga trånande flickorna: "Lyss efter när det knabbar (knackar), men bry dig inte om när fönstret raplar.

Vilhelm Magnusson, Öpparyd.

*farman: Vilhelm Magnusson,
Öpparyd, Hedvigsgård.
född. 1874.*

Det var en gång för länge sedan en fattig yngling, som friade till tre rika och förnäma systrar. De båda äldsta avvisade honom, därför att han var fattig, men den yngsta däremot hade han gott hopp om att kunna erövra. Det smärtade honom i hög grad, att han var fattig och sålunda i ekonomiskt avseende nödgades stå tillbaka för sin älskade. För att få detta missförhållande undanröjt vände han sig med sina bekymmer till `den lede` potentaten `Luciforus` och delgav honom sina önsknningar om att bli rik. Denne lovade strax att hjäl-

42

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

42.

En fattig yng-
lings gifter-
mål.

vända sig till
Luciforus för
att bli rik

pa honom, och ett kontrakt upprättades mellan de båda kontrahenterna. Efter dett förband han sig att under en tid av tre år aldrig lämna sitt rum, aldrig ömsa kläder, tvätta sig eller raka sig, skära naglarna eller göra någon som helst toalett. Men sysslolös skulle han aldrig behöva vara, ty pengar, så många han ville giva sig tid att plocka, skulle komma till honom. Därest han kunde bestå provet och sålunda inte bröte mot de kontrakt och bestämmelserna, skulle han, när tiden var utlupen, vara en övermåttan rik man, men i motsatt fall skulle han efter denna tid höra `den lede` till. Ynglingen bestod det hårda provet, och efter att ha återkommit till själv igen och friheten skyndade han att göra nödig toalett, varpå han strax gick att uppsöka sin käresta, som fortfarande var honom trogen. Han erhöill genast hennes samtycke till äktenskap, och det blev bröllop på vederbörligt sätt. De två äldsta systrarna, som givit honom korgen, och som ävenledes fortfarande voro ogifta, ångrade sitt handlingssätt till den grad, att den ena i för-

gå i förbund
med lucifer

tvivlan gick och hängde sig, och den andra dränkte sig. Vid ett tillfälle efter bröllopet, när de nygifta voro ute på en gemensam promenad, råkade de möta `Lucifer`, som var ute i något ärende. Den lycklige äkta mannen försummade därvid inte att visa sin skadeglädje över den lyckade kuppen och utropade: "Som du ser, så bestod jag provet och blev både rik och lyckligt gift."-"Den, som har mest anledning till att känna sig belåten, är nog jag ändå, ty du fick bara en, när jag fick två," sade Lucifer triumferande och fortsatte sin färd.

Rike Pelle och Fattig Pelle.

Det fanns fordom två grannar, Rike Pelle och Fattig Pelle, som enligt somliga grannars sed ständigt betraktade varandra med avundsjuka och missundsamma blickar. Särskilt var detta fallet med Rike Pelle, som var snål och närig och aldrig unnade sin granne någonting av denna världens goda. Så småningom började det gå allt mer och mer väl i hand även för Fattig Pelle, och detta förtröt inte så litet den rike

Skriv endast på denna sida!

närig och
snål granne.

4739

grannen, som t.o.m. utspridde ryktet om att Fattig Pelle försålt sig till "Skam", och att han fick hjälp av denne. En dag kom Fattig Pelle till grannen och bad denne att få låna hans "åttakappe" att mäta råg med, och han fick även låna kappen. Det förflöt en tid, och så kom Fattig Pelle tillbaka och anhöll ånyo att få låna kappen, denna gång till att mäta pengar med. Den rike mannen, som i detta förmättna påstående endast trodde sig spåra ett uttryck för högmod och skrytsamhet hos Fattig Pelle, beviljade honom lånet även nu. Men för att säkert kunna utröna huruvida Fattig Pelle drev gäck med honom eller ej, tog han och beströk måttet invändigt med tjära, innan han lämnade det ifrån sig. När han omsider fick måttet tillbaka, satt där pengar kvar på kanterna, som inte "Fattig Pelle" observerat. När Fattig Pelle snart lyckats skaffa sig även en stor mängd boskap, kom Rike Pelle en dag till honom och bad honom omtala, hur han kunnat skaffa sig så många vackra kreatur. Han svarade då, att han endast hoppat ned i sjön

Skriv endast på denna sida!

45

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

45.

förälja sig
till Skam

åttakappe
ett slags
mått.

ett tag, och där hade han hämtat djuren. När Rike Pelle kommit hem, skulle han göra på samma sätt. Han tog sålunda och kastade ner alla sina barn i sjön och sedan sin hustru, under det han själv ställde sig på stranden, otåligt väntande på att de snart skulle komma tillbaka med var sitt nötkreatur. När hustrun nådde sjöbottnen, skramlade nyckelknippan till. Han trodde då, att den var skällekon, hon hade fått tag i, varför han själv hoppade i sjön för att hjälpa till att taga upp den i en hast. Sedan skulle nog alla de andra kreaturen troget följa efter, tänkte han. Rike Pelle med hela sin familj stannade i djupet, och `Skam` tog dem, säges det. (Vilhelm Magnusson).

Insändarens anmärkning: Magnusson har hört berättelserna av sin far, snickaremästaren `Häsle-Magnusson`.

sagoman: Jenny Danielsson, Jäth, född omkr. 1880.

En vinterdag under förra seklet hade `Jämle Sven` i Urs-hult i sällskap med `Masse på Getnö`, Almundsryd, begivit sig ut på sjön Åsnen för att hämta vatten. Kölden hade nämligen

skälleko
gammalt namn
på skällkon!

en lång tid varit så stark, att vattnet i brunnarna var bortfruset på många ställen. För ändamålet hade de tagit ett stort byckar med sig. Utkomna ett stycke på isen, överraskades de av en stor vargflock kom mot dem. "Vad skola vi nu taga oss till," sade `Masse, som började känna sig litet illa till mods vid denna obehagliga åsyn. `Jämlla Sven` fannasom vanligt på råd och svarade: "Vi hoppa av skjutsen och stjälpå karet över oss på isen!" Sagt och gjort. De båda männen kastade sig skyndsamt av skjutsen, lämnande hästen åt sitt öde. Snart voro vargarna framme och började gå runt omkring karet och undersöka, tydligen medvetna om vad som fanns uti det. De båda männen kunde nu för sin egen del känna sig utom all fara; men hur skulle det manne gå med hästen? Detta problem var det som mest sysselsatte deras tankar inne i den trånga bostaden. Plötsligt upptäckte Sven en vargtass, som stack in genom en öppning i kanten på karet. I samma ögonblick fattade han sin yxa, som han hade till att hugga hål i isen med, och högg

därmed av vargfoten, och blodet strömmade ut ur såret. Så snart vargarna fått smak på detta - hungriga och blodtörstiga som de voro -, överföllo och ihjälrevo de varandra; och hästen såväl som karlarna blevo räddade. --- Vävskedmakaren Magnus Ström, död 1873 i Rörviksholen, Urshult, berättade på sin tid, att då han i sin barndom vistades på Getnö, skulle han en dag forsla korna till vatten. Han anade härvid ingen överhängande fara, förrän alla korna på en gång började upphäva ett väldigt råmande. Snart uppenbarade sig dock en stor vargflock, kommande från skogen. Korna ställde sig nu runt om pojken liksom för att skydda denne i första hand samt riktade hornen mot vargarna. Men då dessa började bliva alltmer närgångna och påträngande, togo korna till flykten, det fortaste de förmådde. Pojken, som var 11 år gammal, hade sinnesnärvaro nog att kasta sig upp på tjurens rygg, och så bar det iväg mot hemmet. Komna till en grind skulle pojken, som nu lyckligen hade undkommit vargarna, hoppa av och öppna denna. Härvid

4739

bröt han sitt ena ben och fick vara halt, så länge han levde som minne efter detta äventyr. --- En julaftons kväll hade Jämla Sven tidigt begivit sig ut att gå årsgång. Även Masse på Getnö brukade denna ålderdomliga sedvänja, men han hade denna gång måst köra till kvarnen först för att hämta mälld och var nu på väg dit. Han råkade därvid möta Jämla Sven. Denne bad då Masse om skjuts ett stycke. "Ja, sätt dig upp och åk då," sade Masse. Sedan de åkt ett stycke tillsammans, utropade Masse: "Det var fasligt, vad du är tung, Sven!" I detsamma fick han, då han såg sig tillbaka, se en höna dragande ett stort halmlass efter sig. I stället för att tignade åse detta, som han bort göra, omtalade Masse genast för Sven, vad han såg. Men vad blev följdén? Jo, i samma ögonblick befann sig Masse hemma på sin gård igen, och det var honom omöjligt att den kvällen vidare förflytta sig från hemmet vare sig för att komma till kvarnen eller att gå årsgång.

49
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

49.

årsgång

mälld till
kvarnen.

4739

Om Masse på Getnö sades det, att han kunde smida ut ögonen på folk, t.o.m. på hur långt avstånd som helst ifrån delikventen. En storbonde i V. Torsås hade hos sig anställt en snickare, som på goda grunder misstänktes att ha förövat flera småstölder hos sig. För att få utrönt vem tjuven verkligen var, och få honom på något sätt straffad, fastän ingen bevisföring kunde åstadskommast, vände sig bonden till Masse på Getnö. Denne förutsade då, en viss torsdagskväll kl. 7 skulle ena ögat slås ut på den skyldige. Hemkommen med detta besked vidtalade bonden sina båda drängar, att ifrågavarande torsdagskväll gå till den för stölden misstänkte snickaren och beställa en koffert samt ordna det så, att de voro hos honom, när klockan var 7. Drängarna gingo villigt in på bondens förslag, och då de inkommo i snickarens verkstad, stod snickaren där vid sin hyvelbänk, ivrigt sysselsatt med sitt arbete. Sedan de båda männen uträttat sitt ärende, dröjde de kvar i verkstaden för att se, vad som komme att hända. Just

Skriv endast på denna sida!

50

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

50.

smida ut
ögon

precis som det ödesdigra klockslaget var inne, kastade snickaren hammaren, som han för tillfället arbetade med långt ifrån sig utåt golvet under uppgivande av högljudda jämmerrop. På ett oförklarligt sätt hade ena ögat fullständigt fallit ut, och snickaren förblev enögd sin återstående livstid.

Insändarens anmärkning: Den ovan omtalade storbonden var Johan Pettersson, Torsås gård, 1827-1907, och snickaren var min granne 'Else-Öla', som jag mycket väl minns.

Tolls Jonas; (*sargisman; Mattias Ingemarsson, Tullnäs. född 1858*)

I Torbjörnshult, Härlunda, levde i förra seklet en fiskare, den s.k. Tolls Jonas. Han var nästan dagligen, då det var möjligt, ute på sjön Femlingen och fiskade. Men så en morgon, då han kom ned till sjön, upptäckte han, att någon tjuv hade varit framme om natten och vittjat hans nät. Jonas var emellertid aldrig rådvill om vad, som var att göra. Han gick därför samma dag till Härlunda kyrkogård, där han tillägnade sig

en tjuvfiskare hindras genom svartkonster att fly.

människoben, med vilkas tillhjälp han visste sig kunna hålla tjuvfiskaren eller fisktjuven kvar vid nätet, tills han själv kom dit och befriade honom därifrån. Följande dag, när Jonas sålunda kom ner till sjön, stod också, som väntat var, tjuven där som fastnaglad vid nätet och kunde ej röra sig ur stället. "Jaså, du är här så tidigt och fiskar på ditt sätt!" utropade Jonas, då han i tjuven igenkände sin granne, stående orörlig som förstenad vid nätet. - "Det var inte dumt att nu få veta, vem som vittjar mina nät om nätterna." Tjuven näpstes och släpptes, men efter den betan vittjades aldrig Jonas nät av någon annan än honom själv. --- En böndag under pågående gudstjänst satt Jonas i sitt hem tillsammans med sina bröder och sin fader och spelade kort. Därunder råakde en granne P. att komma dit och få se deras förehavande. Sedan han hälsat, sade han: "Är det inte synd att spela kort på själva böndagen?" - "Åh, det betyder ingenting," sade Toll och tillade, "om det skulle finnas något liv efter detta, så skall jag uppenbara

Småland. V. Torsås, Härlunda
Kerkhult, Pjättersyd
uppl. 1902 av Johan Nilsson

4739

för dig, hur jag har det, när jag blir död." En tid därefter
dog Toll, Det dröjde ej länge, förrän Toll kom en natt för
att infria sitt till P. givna löfte. Denne blev vid åsynen
av Toll så förskräckt, att något samtal mellan de båda såta
vännerna kunde ej denna gång ifrågakomma. Men då han kort
därefter kom tillbaka, tog P. mod till sig och frågade honom,
hur han hade det. Toll svarade då: "Det är illa, jag bor i
kval, men jag fruktar, att det blir värre." Och när han gick,
sade han: " Lev väl!" (Mattias Ingemarsson, Tullanäs).

En dag, då pesten härjade som värst i våra trakter, kom
en kvinna vandrande på en stig i Härlunda, som då utgjorde
en del av V. Torsås församling. Vid en stätta överraskades
hon av att finna två barn, som sutto här och kastade en bröd-
kaka mellan sig. Förtörnad över att se barnen på detta sätt
hantera brödet, sade kvinnan, att de inte borde leka med Guds
gåvor. "Brödet kommer nog att räcka till för var och en av
oss!" fick kvinnan till svar, och i detsamma voro barnen för-

Skriv endast på denna sida!

53
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
53.

två barn leka
med bröd i en
"stätta".

Snidland V. Torsås, Hälsunda
Ushult, Bjättersyd
uppl. 1902 av Johan Vilner

4739

svunna utan att lämna spår efter sig. En tid därefter kom en man gående vägen fram förbi Långasjömåla. Han gick härvid in i en liten stuga strax norr om byn. Här fick han se ett litet barn, som låg i vaggan och grät. Familjens övriga medlemmar voro döda i pesten. Vandraren tog hand om barnet, skaffade det mjölk och gav det samt omhuldade det på bästa sätt, som om det varit hans eget. I Långasjömåla och trakten däromkring skördade pesten allt det bofasta folket utom detta barn, som sedermera blev ägare till hela samhället. (Kristina Svensson).

Det berättas, att när pesten grasserade i V. Torsås, var en bonde en kväll ute och färdades vägen förbi Stommen i Torsås by och mot gamla kyrkan till. Plötsligt fick han se två barn, en pojke och en flicka, komma sjungande en vemodig melodi. Pojken hade en skovel att bära, och flickan en kvast, och båda styrde sina steg i riktning mot kyrkogården. På bondens fråga, vad de ämnade taga sig till med skoveln och kvasten, svarade en av dem: "Vi skola sopa rent, men stängen kyrkodör-

54

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

54.

Småland, V. Torsås, Härlanda; 4739
Keshult, Bjätteryd uppl. 1892 av Johan Nilsson

ren på gaveln, så slippa ni se oss mer, när vi äro ute och färdas! "Och därpå försvunno barnen. Men i Torsås by dogo alla i pesten så när som ett barn i Torsås Sjögård. Dörren på kyrkans gavel spikades igen och öppnades sedermera aldrig. (Petter Jonsson).

Till ytterligare kännedom om den i slutet av 1600-talet och början av 1700-talet levande Järenmåla-Massen i Almundrejd, som jag förut omtalat, får jag föga följande: Ett rövareband, bestående av 19 stycken råa sällar, hade bildats, och dess uppgift var att bränna och plundra och mörda överallt, särskilt i Danmark. Till detta band hade även Järenmåla-Massen anslutit sig. Men då de aldrig kunde bliwa överens vid delningen av bytet, slogo Masse och en av de övriga, en bleking, ihjäl alla 17 och togo deras äodelar. Nu blevo de båda rövorna rädda för varandra, så att när de voro ute och färdades, gingo de alltid i bredd, ty ingen vågade gå före den andre. Men så en dag, när de voro ute i sällskap, skulle de färdas över ett vadställe.

De drogo då först lott, om vilken av dem, som skulle gå före den andre över den smala spången, som fanns utlagd där. Lotten föll på blekingen; utkommen på spången träffades han av en kula från Masses bössa, så att han föll död i vattnet. Järemmåla-Masse, som ännu omtalas som sin tids starkaste och mest fruktade man, och som hade många mord på sitt samvete, dog omkring 1734. (Jenny Danielsson).

Björna - Nissen.

I mitten av förra seklet dog i V. Torsås en mycket omtalad jägare, gemenligen kallad Björna-Nissen. En gång under tjäderjakt var Nisse ute för att skjuta speltuppar. Efter att länge och förgäves ha provat jaktlyckan tog han sig en stunds paus, innan han tänkte vända tillbaka hem med sin tomma jaktväska och sina grusade förhoppningar. Hans förväntningar om ett rikligt jaktbyte hade nu nämligen fullständigt strandat. Just som han sålunda stod i begrepp att uppgiva fältet, överraskades han av ett egendomligt sus i luften, och av att en

Skriv endast på denna sida!

en jägare rå-
kar under
jakt en troll
lapp.

liten, underlig, främmande mansperson helt plötsligt uppenbarade sig, stående vid hans sida. Efter att ha återhämtat sig från sin första överraskning, förstod Nisse, att den mystiska gestalten var en s.k. vildlapp eller trollapp. Lappen frågade genast Nisse, om han skjutit något, varpå denne missmodigt svarade: "Nej, det har jag inte, och här finns heller ingenting att skjuta." - "Här är gott om speltuppar, och att skjuta dem är ingen svårighet," replikerade lappen. "Men," tillade han, "tag upp din jaktflaska och bjud på en sup först, innan vi börja jakten." Förvånad över lappens kännedom om den medhavda pluntan, tog Nisse genast upp den ur sin ficka, och den tömdes till sista droppen. Därpå tog lappen sin slidkniv och högg den med väldig kraft in i en tallstam. Under det härvid uppkomna såret höll han så flaskan, och efter en kort stund var den åter fylld. "Detta skall du taga med dig hem," sade lappen, då han överräckte flaskan till Nisse, varpå han uppmanade denne att göra sig iordning och vara skjutfärdig. Om en

Vildlapp 1.
trollapp

avdr. Monobergs naturing Småland
allt. Rönnevald, Samer
7. Tomas. Hålanda vishet Götting 1908.

4739

nytt. Johan Nilsson
Bru. orika personer

liten stund kom där en så stor mängd speltuppar, att de båda skyttarna samtidigt kunde se tjugtals sådana sittande omkring sig, och jakten började. De sköto då så många, så där låg som en bria omkring dem, försäkrade Nisse, när han sedermera om- talde den märkliga händelsen. Lappen plockade sedan till sig så många, han kunde hänga runt om i sitt bälte, varpå han sa- de till Nisse: "Tag nu du resten!" Sedan försvann lappen, och det hördes endast en svag susning i luften efter honom. Även Nisse fick så många speltuppar, som han förmådde bära hem.

Flaskans innehåll vågade han inte vidröra, förrän han kommit hem, hem, men när han då skulle avsmaka det, fick han till sin häp- nad konstatera, att det var riktigt brännvin., bättre än något annat. "Det var den rikaste jakt, jag någonsin varit med om," brukade Nisse tillägga, då han, vilket ofta inträffade, berät- tade händelsen för intresserade lyssnare. Sämre byte fick Nis- se låta sig nöja med en annan gång, han var ute på jaktstigen. Det gällde nu en hare, som han många gånger hade haft inom

58
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

58.

skjuta vilt i
"bria".

4739

skotthåll, men det var stört omöjligt att få tag i den. Så beslöt Nisse sig en dag för att utmana ödet med att ta upp haren efter solens nedgång och vid månsken. Han försummade nog inte heller att tillämpa de magiska konster, som det var så viktigt för en jägare att känna till och kunna betjäna sig av. Denna gång lyckades det också för Nisse att skjuta haren vid en gärdesgård. Glad och triumferande över att äntligen ha lyckats förpassa den svårskjutne 'jössen' till en sällare jaktmark, skyndade Nisse fram för att hämta sitt byte. Men döm om hans förvåning, då han i stället för en verklig hare endast påträffade två svedda trästickor och en karlvante. "Det var en gammal mjölkhare, som jag skjutit," sade Nisse, då han berättade historien. (Vilhelm Magnusson): *sagumann, född omkr. 1875*

Opplyst, Hedvigsgård

Masse.

Det berättas, att en gång under förra seklet, när man skulle tröska på en av Skatelövs herrgårdar, Sjöbo, kunde inte oxarna förmås att draga verket. Då sade en av tröskekarlarna, som vi

59

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sp.

magiska kon-
ster för jä-
gare

kunna kalla Masse, att han skulle styra om, att 'Skam' skulle få draga verket, själv, ty det var nämligen han, som tagit styrkan från oxarna. Och en stor, svart ox manades fram, och denne drog sedan verket ensam till allas förvåning. Ovannämnde Masse, som i folkets ögon var en stor 'magiker', hade sin 'svartkonstbok' med sig för att kunna 'läsa bort' 'Skam', när tröskningen var slut. Och för att denne inte måtte få någon makt med Masse, medan han läste, strödde han ut en kappe linfrö, som 'Skam' fick bekväma sig att plocka upp, ett frö isänder. När detta var gjort, försvann han, såsom han kommit. Masse hade en son med samma namn. Denne ville inte ha svartkonstboken, men han lyckades heller inte bliva av med den. Slutligen sökte han 'en klok' och fick av denne veta, att om inte boken varit i släkten i mer än tre led, så kunde det gå att göra av med den, annars inte. I enlighet med givna föreskifter gjorde Masse upp en bokvedsbrasa, på vilken han kastade boken. De två första gångerna boken kom i beröring med elden, slunga-

svartkonst-
bok att lä-
sa bort
'Skam' med.

bränna svart-
konstbok i
bokvedsbrasa

des den långt utåt golvet, men tredje gången, den lades dit, blev den liggande kvar och brann med ett förfärligt dån, så att Masse trodde i förskräckelsen, att hela stugan skulle fara i luften. (Petter Jonsson).

Insändarens anmärkning: Ovannämnde `Masse` kallades "Båa-Masse" och bodde i Skatelöv under förra seklet.

Harald i Långasjömåla.

Harald i Långasjömåla, Härlunda, hade en stor svartkonstbok förvarad i en kista. Han kunde inte bliva av med den. Det var på gamla dagar, som han var särskilt angelägen om att bliva den kvitt. Det troddes, att hans sonson hade boken. Denne skulle en gång `mana en död`, som spökade och brukade gå till sitt gamla hem, till att ligga kvar i graven. Han tog boken med sig och gick till Härlunda kyrkogård. Men allt medan han läste den, kom där fram den ene pysslingen efter den andre och ställde sig omkring honom. Han kunde nämligen inte `sköta` boken och läsa bort pysslingarna, när de kommo. Han slutade ef-

Skriv endast på denna sida!

svartkonst-
bok

mana döda

läsa bort
pysslingar

ter en kort stund upp med läsningen och for hem. Han blev strax liggande sjuk och kom aldrig ut mera. En tid därefter dog han.

Insändarens anmärkning: Om Harald i Långasjömåla se 'Nya-Växjöbladet' av den 1:ste maj 1925.

Palma - Håkan.

Palma-Håken i Härlunda (Virestads utskift men nu inkorporerat med Härlunda) hade 'förläst sig', så att han inte kunde reda sig ifrån trolleriet. Det hade marterat honom, så att ansiktet var alldeles förvridet, munnen upp mot ena örat. Skulle han kunna bli bra igen, måste han komma till en död, och dennes hand strykas över Håkans ansikte. Hans gode vän 'Ko-Jan' (Kristinas far) tog honom och bar honom en natt till ett ställe, där en död stod lik på logen. Det var ingen lätt sak att bära den resliga mannen på ryggen, och det kunde inte undvikas, att benen släpades på marken. Men det var ingen annan än Jan, som vågade sig på äventyret. Han bar Håkan över Huvudsjön vid

Skriv endast på denna sida!

förläsa sig
i svartkonst

Hussjönäs. Då de kommit dit, där liket fanns, tog Jan den dödes ena hand och strök denna över Håkan. Denne blev sedan bra igen och värderade Jan högt, så länge han levde. (Kr.Svensson).

Insändarens anmärkning: Om Palma-Håkan se 'Nya Växjöbladet' av den 1:ste maj 1925! --- 'Ko-Jan'-Johan Persson- Kni-hult var född 1821 och dog 1908.

Väckelsepredikanten Elving.

Den beryktade väckelsepredikanten Elving kom en gång på sjukbesök till en mycket ogudaktig man, som låg i själåtåget. "Det är något sent," sade Elving till sin adjunkt, som var med, "men vi skola bedja för honom." Sedan Elving uppmanat sin adjunkt att ställa sig på hans kappa, både de för den sjuke. Först sågo de den sjukas själ svart som sot. Andra gången, de både, såg adjunkten, att själen ljusnat något. Och tredje gången, de bad, var hans själ skärande vit, och han var sålunda frälst. (Kristina Svensson). ---

en präst läser en svart själ vit.

På Kålbärshults ägor bodde i slutet av 1600-talet (så

4739

64

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

65.

har han uppgivit för mig) en gumma, som tog livet av sig genom att ränna en sax i halsen. Hon fick inte begravas i kyrkogården.

Rackarna begrovo henne på 'Solakullen'. För omkring 10 år sedan togo de 'broämne' på denna plats och hittade då huvudskallen.

Det påstås, att det förr spökade på 'Solakullen' om nätterna.

På Drakeberget i Kålbärshult skall enligt sagan en skatt vara nedgrävd. --- Johannes Jönsson, Yxnäs, Pjetteryd, var den ende, som absolut visste, var ovannämnda person var begravnen. Det var Sven Johansson, Kålbärshult, som hittade benen. Hans far har om-
talat, att flera ben har hittats förut på samma plats, då de agit jord här att fylla hålor med.---

Ingrid Andersson, Nybygget, Pjetteryd, berättar, att en-
lga en gång tjänade på ett ställe och skulle taga hästen till
ett harva med. I stället för hästen var det näcken, hon fick
g i. Harvningen gick alldeles fasligt fort undan. Efter en
und behövde hon stanna ett slag och pusta. Då tog näcken och
lle draga till sig hennes förkläde. Hon lossade då på förklä-

taga
broämne på
en plats.

desbandet. Näcken tog det med sig och for genast i sjön. --- En tjänsteflicka hade skickats till Kloka-Anna ett ärende. Hon hade två brödkakor med sig, som hon skulle skänka Anna. Men så råkade hon gå förbi sitt hem, där hennes fattiga mor bodde. Hon gick då in där och gav modern den ena kakan. Då hon kom fram, lät Anna henne veta, att hon hade reda på detta men tillade, det måtte du gärna göra. (Ingrid Andersson). --- Det var en husmoder som, för att förvärva 'klokskap', hade lagt en vit orm i en gryta, där hon kokte den. Hon tillsade pigan att passa elden. Denna visste inte om innehållet i grytan utan smakade på detsamma. Följden blev, att hon erhöll 'klokskapen', i stället för husmodern; och när en ko på ett ställe där i närheten skulle kalva, förutsade flickan, att kalven skulle bliva brokig, vilket också hände. - Kristina Svensson har själv sett en vit, alldeles silverfärgad orm. --- Området var karlar, t.ex., som inte ville veta av sina fästmör, så kunde dessa med de 'klokas' tillhjälp ställa på dem barnsängsplågor. - Kristinas mors morbror, som var

en vit orm
kokas för
att erhålla
'klokskap'.

son till klockare Ekström i Eksjö, var betjänt hos en greve, som som var frimurare. Greven ville, att Ekström också skulle bliva frimurare och tog honom en dag med sig till ett möte, som ordern hade. Dittkomna tog vakten hand om den unge Ekström och förde honom in i ett upplyst rum och därpå i ett annat rum utan fönster. Där var ett ljus tält. En lucka i golvet slogs upp. och en gråklädd herre inträdde därigenom och lade fram en stor bok på bordet samt en kniv och bad honom skära sig i fingret och skriva sitt namn i boken med sitt blod. "Detta gör jag inte," sade Ekström och sprang på dörren, det fortaste han kunde och rusade ut. När han på kvällen eller natten var hemkommen och hade lagt sig, brakade det och dånade hela natten, som om huset behandlats med sprängämnen. Men sedan fick han vara i fred. (Kristina Svennson).---

En dag i början av förra seklet satt bonden Pål Håkansson i Långhult, V. Torsås, Inne i sin stuga och mediterade. Plötsligt öppnades dörren och hans granne inträdde i rummet, medför-

ande hälsningar från sin svärfar, som hastigt vlivit sjuk, att denne önskade tala med På Håkansson. Sedan grannen sålunda framfört sitt ärende, följde Håkansson beredvilligt med honom hem till den väntande svärfadern. Vid de båda männens inträde i stugan låg den gamle i sin säng och i till synes stor vanda. Håkansson gick genast fram till den sjuke för att göra sig underrättad om dennes befinnande ävensom om orsaken till den så plötsligt inträffade sjukdomen. Den gamle, som varit soldat och deltagit i de 'sista krigen', var en till både kropp och själ härdad natur; och sjukdom hade för honom alltid varit ett så gott som okänt begrepp. På Håkanssons enträgna frågor angående den sjukes tillstånd ville emellertid denne ej alls giva något svar utan bara fortsatte att jämra sig. Hans dotter och måg, som även befunno sig vid sjukbädden, kände sig i hög grad oroad över den gamles tillstånd och underliga beteende. Ingen av dem var heller benägen att tro, att den gamles kroppsliga lidanden kunde stå i rimlig proportion till den jämmer och kla-

skildring av
en dödssjukes
samvetsqual.

golåt, som han lät undfalla sig. Att i en hast få till stånd en läkarekonsultation var på den tiden en ingalunda lätt sak i denna avlägsna bygd. Efter en stund, då Håkansson blivit lämnad ensam i rummet med den sjuke, satte denne sig upp i sängen och utropade i högst allvarlig ton vänd mot Håkansson: "Oh, vad du är lycklig, Pål!" Dessa ord upprepade han flera gånger. Håkansson, som trodde att den sjuke skattade honom lycklig, därför att han var frisk och stark, arbröt genast med att svara ungefär följande: "Vi människor känna på förhand så litet till vad som skall hända oss, vare sig det gäller sjukdom eller nöd, glädje eller sorg; och väl är det, ty annars vore livet outhärdligt för oss litet var." Detta medgav också den sjuke tillläggande: "Du har ett gott samvete, Pål, men så är det inte med mig, och att marteras av samvetsqual är långt värre än någon kroppslig sjukdom. Under mitt deltagande i krig har jag icke blott åsett, utan även själv utfört handlingar av sådan art, att de aldrig kunna försvaras eller förlåtas av vare sig Gud

eller människor. Den, som varit så gripen, att han funnit sin största tillfredsställelse i att tillfoga sina medmänniskor de hemskaste lidanden, för honom finnes väl ingen nåd eller misskund att förvänta." Efter detta samtal med den sjuke, stod det för Håkansson ganska klart, vad det var för slags marter, som den gamle soldaten hemsöktes av. Innan de båda grannarna åtskildes, tillrådde Håkansson den gamle att med det första tala med församlingens pastor om sina själsangelägenheter. På natten efter detta sammanträffande kunde vare sig Håkansson eller hans äldre granne få någon blund i ögonen. Inom den senares nattsvar- ta själ kämpades hela natten en intensiv kamp mellan hans sämre och bättre jag eller med andra ord mellan de goda och onda mak- ter, som här hade sin tillvaro, och som ofta är fallet, fingo även nu de onda övertaget. - Utom ovannämnda dotter, hade den gamle, som var änklings, en liten son på sju år hemma hos sig. Sista tiden hade fadern gripits av den föreställningen, att den lille var alla de övriga till stort förfång och hinder, varför

fader slår
ihjäl sin son
för att få
familjen min-
re.

han om möjligt|börde rödjas ur vägen; och den gamle umgicks nu med planer utgående på att låta denna tanke gå i fullbordan. Vilka medel, som härvid komme att tillgripas, var det däremot inte inte så noga med, menade fadern. "Ändamålet helgar medlen." Och det var ju ett för dem alla lyckligt resultat, han trodde sig ernå i.o.m. den lille överflödige gossens bortskaffande. På måndagsmorgonen voro dotter och måg tidigt uppe och ute på arbete på gården, som den gamle, sedan han blivit änkling, överlämnat åt dem. Genast efter det de båda unga makarna gått ut, steg fadern upp och väckte sin lille son, som ännu låg och sov den oskyldiges sömn, och överräckte till honom en skål, innehållande mjölk och bröd samt uppmanade honom att äta. Utan att ana något försåt mottog gossen frukosten men upptäckte i det samma till sin bestörtning en yxa i sin faders hand. Vid denna oväntade åsyn greps den lille, skräckslagne gossen genast av hemska aningar men hade likväl sinnesnärvaro nog för att kunna utropa: "Far, far, låt mig var i fred, så skall jag gå häri-

från och aldrig mer komma tillbaka!" Utan att låta beveka sig av gossens bön lyfte den onaturlige och hjärtlöse fadern yxan och klöv så med denna huvudet på sitt oskyldiga barn. Svärfadern, som var ute i visthusboden, var sysselsatt med att fylla säd i en säck, hörde, att det inte stod rätt till därinne. Han skyndade därför in det fortaste, han kunde för att se, vad som stod på färde. Inkommen möttes han av en förfärlig syn. Den döde gossen låg badande i sitt blod, och bredvid honom stod fadern med slö och likgiltig blick betraktande sitt offer. "Nu har jag ställt det väl för dig och din hustru," sade den gamle, "nu är hennes bror försörjd, och sedan draga väl myndigheterna försorg om mig. Nu ha ni gården ograverad, så att nu böra ni kunna reda er." - "Så har jag alltså hamnat i en mördares kula," framstötte den bestörte svärsonen och föll avsvimmad till golvet." Grannfolket hade nu amlänt till platsen, samtidigt som den mördades syster inkom från ladugården. Skräckslagna av den upprörande handlingen, som de djupt beskärmade sig över över-

4739

72

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

73.

raskades de av att finna den grymme mördaren ganska belåten och oberörd. Han vidhöll t.o.m., att han ej ansett sig böra handla annorlunda, än vad han gjort. Det enda, som för ett ögonblick var nära att beveka honom, till att avstå från sin hemska handling, var sonens försäkran, då han bad för sitt liv, om att han skulle gå ifrån hemmet och aldrig mer komma tillbaka, blott han finge leva. Att den grymme fadern fick i enlighet med lagens bud umgälla sitt brott, är väl högst troligt; och hans dotter och måg förblevo länge otröstliga. (Kristina Tall).

Skollärare J. Holmqvist.

Skollärare Johannes Holmqvist, 1823-1893, gjorde en gång kalas i Horjeboda för sina närmaste umgängesvänner. Han bjöd endast karlar och inga fruntimmer. Kalaset skulle han göra, sahan, långt före jul, då folket i allmänhet hade ont om mat och brännvin. När de flesta karlarna hade fått så mycket brännvin, så de blivit fulla, sade Holmqvist: "Nu har jag inte mer att bjuda på utan möjligen en kyss av min hustru Kristina, för det är det

en lärares
hemliv.

förnämsta, jag kan bjuda på nu till sist. Hans unga, vackra hustru, hon var ovanligt vacker och ett tjugotal år yngre än han, ställde sig framme vid bordet jämte Holmqvist, och den, som först gick fram och kysste henne, var den myndige Bengt Andersson i Horjeboda, han som genomdrev byggandet av Torsås kyrka i Linashult, och vars porträtt, målat i olja, finnes hos hans son Salomon Bengtsson i Holdala; sedan kom turen till den anständige och redbare Jonas i Horjeboda, 1839-1929, men han protesterade och sade: "Nej, min själ, det gör jag inte, utan jag väntar, tills jag kommer hem till min egen hustru. Då blev Holmqvist arg, lampan släcktes, och det blev slagsmål. Holmqvist hade bland gästerna många ovänner\ och i tumultet, som uppstod, blev han ingalunda skonad eller sparad. Och när det slutligen blivit någorlunda lugnt igen, sade Holmqvist: "Jag förstod, att de hade händerna i huvudet på mig, både de jag trodde och inte trodde." Efter en stund rusade de ut på gården. Holmqvist sade då till "Rubb-Johan": "du tittar som en

4739

74

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

75.

tjuv och grinar som en tjuv." Johan svarade: "Jag tittar varken gult eller rött (Holmqvist hustru hade blivit beskylld för att ha stulit gult och rött garn av en handlande Håkan i Horjeboda)." Holmqvist blev nu svarslös och sprang in för att slå sin sin hustru i stället för Johan. --- En dag hörde Holmqvist ända till skolan i Horjeboda, hur som Stor-Petters-Johan gav upp nödrop nere vid sjön Hagsvarten. Då Holmqvist trodde, att fara var å färde, sprang han dit, det fortaste han kunde. Då Holmqvist kom dit, satt Johan bakom en sten och hade byxorna nerknäppta, och då han fick se Holmqvist, sade han: "Det var väl tusan, att jag inte bara får skita i fred för dig. När jag gick i skolan, då fick jag stryk av dig, kan jag inte få vara i fred nu heller, så skall du få betalt för både det ena och det andra. Och därmed pryglade Johan upp Holmqvist, så bra han tordes. En annan gång fick han stryk av Johan Svensson i Storkhyttan för att han slagit denne i skolan. Holmqvist led av en bröstsjukdom. En gång hade en kvacksalvare ordinerat, att han skulle svälja gro-

läraren får
stryk.

dor levande, så skulle detta hjälpa för sjukdomen. `Ryssa-Jonasson` plockade grodor, och Holmqvist svalde dem levande, när Jonas släppte ned dem i svalget på Holmqvist. En gång fick han en så stor groda, att han knappast kunde få ned den. "Det var en stor djävul," sade Holmqvist, när slutligen och med mycken ansträngning lyckats svälja den. - Han gjorde allt för hälsan. Holmqvist låg ofta och slogs med `Pannkake-Massen` och `Finna-Herarna`, de värsta slagskämpar, som fanns på den tiden. En gång då de voro tillsammans och slogos, blevo de överens om att inte alls titulera varandra. Men så en annan gång de träffades, sade Holmqvist; "Jag vill inte titulera dig, så det är inte därför, jag säger det, men annars så bakade min hustru i går två stycken `Pannkake-Masse`." Om sin Hustru Kristina sade han, att hon är med ett ord sagt felfri utom det, att hon har något liten mus. Följande vers brukade han citera: "Gud förlåt mig, för ingenting har jag i min kista, skulle tjuvar bryta sig in, har jag ingenting att mista. " (Vilhelm Magnusson).

Ta inte en grann, som horar med var man och tror, att det går an. Det granna kan försvinna, sen har du den till kvinna, men akta dig väl för den! (Petter Jonsson).

En piga hade fått förstoppling och hade därför en annan person till att söka 'Professorn i Jämshög' för sig. Han sade till denna: "Säg till den sjuka, att hon bär hem min åkdyna, så skall hon snart bli bra. Harald i Fölshult, Kyrkhult, farfar till Harald i Långasjömåla, hade lärt svartkonst av professorn i Jämshög. Harald i Långasjömåla lärde en av sina söner svartkonst, men det ångrade han efteråt. Sonen 'förgjorde' sig. En gång skulle han hugga tjärved i skogen, och han låg hela veckan i skogen och gjorde ingenting förrän på lördagen; och då sades det, att 'tvajtarna' yrde i luften ifrån träden, utan att någon yxa användes. --- En gång var professorn i Jämshög ute och åkte i sällskap med sin dräng. Drängen körde. Plötsligt ramlade det ena hjulet av vagnen. Han sade till drängen: "Kasta upp hjulet i vagnen och kör sedan." När de kommo hem, stod

lära sig
svartkonst.

tvajtar yra
utan att yx:
syns.

där en liten gubbe bredvid vagnen och hade vagnaxeln på sin axel. Då sade professorn: "Nu får du gå vart du vill." --- Sergeant Bengt Borg, `Nessa Bengt`, manade fram en massa döda på Härlunda kyrkogård, men han blev rädd för dem. De, som han skulle hjälpa, gingo efter honom och höllo honom i tröjan. - Det sägs, att de kunna inte spå om det, som är i vatten.---

mana fram
döda

Insändarens anmärkning: Harald i Långasjömåla, som levde under förra seklet, var född i Kyrkhult, Blekinge.

Kloka Anna.

Mattias farfar, Läs-Ingemars far, Jonas Månsson i Knihult, hade en gång mist en ko. Han sökte Kloka Anna. Hon sade: "Har ni letat väl i skogen den täte?" När de sedermera sökte den, funno de den död i ett `gyl` i skogen i Knihult. Liljans Petter i Hörjeboda sökte Kloka Anna för sin here. Denne var med och sade: "Jag faller, jag faller." Anna sade, att han hade mask i magen och gav honom medicin därför, och han blev bra. Han sökte henne en gång för att hans mjölk blev skämd. Hon sade då till

lik hittas i
`gyl`

Petteri att han skulle sätta en skära i `fädyngan`. Genast där-
 efter kom en dotter till Horjeboda knekt dit och sade: "Jag
 kan inte förstå, hur det är fatt med vår mjölk, för den smakar
 bara skit." Därpå gick soldat Grönkvist i Horjeboda dit i säll-
 skap med sin hustru och sade: "Här ha ni både trollgubben och
 trollkärningen." - August Ingemansson var en gång och sökte
 `Hjärtasjö-Peren` i Lömsboda. Då frågade Per: "Har du inte ram-
 lat ned och slagit dig?" - "Nej, det har jag inte," sade August
 bestämt. "Jo, du har fallit ned från ett träd en gång och ska-
 dat dig," försäkrade Per; och nu kunde August erinra sig, att
 han en gång, då han var liten, ramlat ned från `hallabobeakena`
 och slagit sig. --- Läs-Ingemar omtalade på sin tid, att för län-
 ge sedan bodde där en herre i Bratteborg, Näsrum, som ville, att
 hans son och dotter skulle gifta sig med varandra, för att inte
 egendomen skulle komma ur släkten. Prästen kom dit och vigde de
 båda syskonen, men när detta var gjort, sjönk gården med allt
 folket, utom prästen, som lyckades rädda sig. Då prästen såg,

ramla ned av
 hallabobeake-
 na.

att vattnet kom och översvämmade, skulle han söka rätt på sin bok för att börja läsa i den. Men han kom då ihåg, att han glömt den i vaggan. Den, som skickades till att hämta den, kom för sent. Alla dränktes utom prästen. Han läste utantill sedan, då han inte fick tag i boken, och räddade sig. Platsen upphörde att sjunka. Platsen heter ännu 'Barnaholjen' eller 'Barnakälla'. Mattias' farfarsmorfar var kyrkoväktare i Näsrum. När han var död, ringde hans änka, och hon tog upp storklockan själv. Hon skulle sköta kyrkoväktaretjänsten, tills sonen blivit stor, så han kunde övertaga den, därför att denna tjänst varit i släkten i 300 år. Mattias' farfarsfar, Måns, bodde i Snöfleboda, Kyrkhult, och här föddes sonen Jonas Månsson. Han flyttade upp till Härlunda, där han köpte 1/8 mantal i Kyrkhult och bosatte sig där. Där var en ladugård men ingen stuga. Han byggde sig då en lågstuga. När han haft denna gård en tid, bytte han bort den för en annan gård i Knihult, som nu äges av Fredrik. Här var ett större boningshus. Jonas Månsson, som även var skräddare, var

bygga sig en
lågstuga.

alltid fattig. Hans son, Läs-Ingemar, som jag förut beskrivit i Grimslövs Hembygdsförbunds Årsbok 1923, är för väl känd för att här vidare behöva omnämnas. Hans mor var från Linneryd. Han hade två hel- och en halvsyskon.--- Till vad jag förut skrivit, får jag tillfoga följande: I likhet med många fattigmans barn fingo Ingemans barn så tidigt som möjligt försörja sig själva, så gott de kunde. Sålunda lyckades t.ex. sonen Mattias bl.a. skaffa sig förtjänster med att binda nät åt folket på orten, för vilket arbete han kunde tjäna sig högst 30 öre om dagen, när han höll sig med födan själv. Hur skriande ibland nöden kunde vara i Ingemans hem, talar den omständigheten för att det kunde förflyta flera veckor i följd, under vilken tid den talrika familjens enda kost bestod så som uteslutande av potatis. Den bästa därav spisades särskilt för sig, och den sämre, såsom småpotatis, ruttnade sådana bakades till bröd jämte något något mjöl och vatten. Ej att förvåna sig över att barnen blevo undernärda utav så ringa kost. Läs-Ingeman hade 8 barn, varav 3 eller troligen 4 ännu leva. Ingemar och `Märte-Sven` i Torhult

voro troligen de första godtemplarna i V. Torsås. Sin första skolbildning hade Läs-Ingemar fått av sin pastor Risling. Barnundervisningen i hemmet bedrevs till stor del, i huvudsak enligt Mattias, av Ingemars hustru och barn. Ingemar fiskade. Magnus började hjälpa sin far med undervisningen, då han var 3½ år. Det var endast i hemmet, Magnus hjälpte till. När Ingemar skollade bort, var Mattias med och hjälpte till med undervisningen, oaktat han inte fyllt 10 år, då Ingemar fick avsked. Mattias var med på 19 olika ställen. Då Mattias var 9 år, fick han börja att vara med sin far, på sjön och fiska. När han var 11 år gammal, kom han till Skåne att vakta får och gäss. Han blev i barndomen så undernärld, påstår han, att han inte orkade tjäna bönder. Ingemars döttrar fingo bära fisk ända upp till Gottåsa och sälja där. Och när Torsås kyrka byggdes, sålde de där mycket fisk. Ingemar brukade säga, att 'en skall inte slå barnen, därför att de inte vill lära sig att läsa'. "Jag slår inte barnen, för att de inte vilja lära sig att läsa, utan för att de

Magnus, 3½ år
gammal, hjäl-
per till vid
undervisning.

Magnus, 11 år
gammal, hjäl-
per sin far
att fiska.

inte vill lyda," sade Ingemar. Mattias, som gärna talar illa om sin far, säger om Ingemar, att han ville gärna döma utan ransakning. Ingemar hade endast 40 kronor om året i lön, som han själv skulle gå i bygden och taga upp. Den sista skolexamen, han höll, var hos Johannes i Lönashult. Han höll då en lång predikan. Detta var den enda gången, han predikade för barnen, påstår Mattias. - Mattias är nu 74 år gammal och bor ensam som en eremit i Tullanäs. Han är för ålder kry och kraftig, åker cykel med stor ledighet och sköter ännu ensam sitt lilla jordbruk. Han är högsta grad originell. Mycket praktiskt anlagd, som han är, har han sysslat med mångahanda, och vad han tagit sig för har han lyckats med det. Han har aldrig varit sjuk undantaget perioder av tillfällig och lindrig sinnessjukdom. Vid 15 års ålder arbetade han vid Karlshamnsbanan. Sedermera var han fabriksarbetare m.m. 1877 arbetade han vid Lomma Tegelbruk för en dagslön av 1:25 om dagen. Mattias är ganska yrkeskicklig timmerman, byggmästare, möbelsnickare, murare, sten-

Mattias, en mångkunnig man, som aldrig fått någon undervisning.

4739

byggmästare, orgelbyggare, han har gjort en orgel till sig själv, som nu skolan har till låns m.m. m.m. Sina hus har han själv byggt i detalj samt snickrat sina möbler och gjort alltsammans bra. Han har även varit mycket borta och arbetat åt andra. Allt har han lärt utan någon undervisning. Numera arbetar han endast åt sig själv. Mattias är mycket beläst och en förhållandesvis modernt tänkande man.---

Insändarens anmärkning: Läs-Ingemar förlorade sin mor, då han var 8 år gammal.- Johannes i Linashult bodde på samma plats där f.d. folkskolläraren Sjöstrand nu bor. -----

83
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

84.

4739

64

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

65.

här han uppgivit för mig) en gumma, som tog livet av sig genom att ränna en sax i halsen. Hon fick inte begravas i kyrkogården. Rackarna begrovo henne på `Solakullen`. För omkring 10 år sedan togo de `broämne` på denna plats och hittade då huvudskallen. Det påstås, att det förr spökade på `Solakullen` om nätterna. På Drakeberget i Kålbärshult skall enligt sagan en skatt vara nedgrävd. --- Johannes Jönsson, Yxnäs, Pjetteryd, var den ende, som absolut visste, var ovannämnda person var begravnen. Det var Sven Johansson, Kålbärshult, som hittade benen. Hans far har on- talat, att flera ben har hittats förut på samma plats, då de tagit jord här att fylla hålör med.---

taga
broämne på
en plats.

Ingrid Andersson, Nybygget, Pjetteryd, berättar, att en piga en gång tjänade på ett ställe och skulle taga hästen till att harva med. I stället för hästen var det näcken, hon fick tag i. Harvningen gick alldeles fasligt fort undan. Efter en stund behövde hon stanna ett slag och pusta. Då tog näcken och ville draga till sig hennes förkläde. Hon lossade då på förklä-